

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

Qo'lyozma huquqida

UDK

ABDUYEVA SITORABONU SAVRIDDIN QIZI

**JISMONIY MADANIYAT TA'LIM YO'NALISHIDA ILMIY
FAOLIYATNI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI**

5A112001- Jismoniy madaniyat va sport mashg'ulotlari nazariyasi va
metodikasi

Magistr akademik ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya ishi

Ilmiy rahbar:

p.f.n.dot.R.X.Kadirov

BUXORO– 2019

Dissertatsiya Buxoro Davlat Universiteti

Jismoniy madaniyat fakulteti

Jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyoti kafedrasida bajarilgan

Ilmiy rahbar:	p.f.n.dots.G'.M.Salimov
Rasmiy opponent:	p.f.n.dots.R.X.Kadirov
Kafedra mudiri:	p.f.n.dots.Q.P.Arslonov
Magistratura bo'limi boshlig'i:	A.A.To'rayev
Magistrant:	M.S.Ramazonova

Тадқиқотнинг долзарблиги. Мамлакатимизда таълим тизимини такомиллаштириш, Ватан равнақини таъминлайдиган ёш авлодни тарбиялаб вояга етказиш масалаларига жиддий эътибор берилмоқда. Бу борада «Таълим тўғрисида»ги Қонун ҳамда «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»ни қабул қилиниши катта аҳамиятга эга.

Тадқиқотнинг мақсади. 5 - синф ўқувчиларига жисмоний тарбияга доир назарий билимларни эгаллаши ва уларнинг жисмоний ривожланиши, жисмоний тайёргарлиги ривожлантиришдан иборат.

Муаммонинг ишлаб чиқилганлик даражаси. Сунги йилларда умумтаълим мактаб тизимида ўқувчиларни жисмоний тайёргарлик ва жисмоний ривожланиш масалаларини ҳамда аҳолини жисмоний тарбияси буйича бир катор муаммоларни Ўзбекистон Республикасининг етакчи мутахассислари, хорижий кузга қуринган тажрибали педагоглар, кўпчилик олимлар томонидан (Е.Х.Бондаревский, Г.Ю.Фокин 2004, Ш.Х.Ханкельдиев, 1995; В.П.Филин, 2005; В.И.Платнов, 2006 ва бошқалар)нинг илмий изланишларида турли хил спорт машқлари умумий техника асосларига ўргатишнинг мақсадга мувофиқлиги ва унинг имкониятлари масаласи тадқиқ қилинган.

Тадқиқот объекти: Мактабнинг 5 синф ўқувчилари билан ўтказиладиган жисмоний тарбия дарслари.

Тадқиқотнинг янгиллиги. 1. Таълимнинг интеграл технологиясидан фойдаланишдан ва жисмоний тарбия таълими мактаб назарий курсида унинг самарадорлигини асослашдан иборат.

2. Жисмоний тарбия дарсларини қонуниятлари аниқланади;
3. Жисмоний тарбия дарсини турлари ва типлари аниқланади;
4. Аралаш дарсларни нисбати аниқланади.

Тадқиқотнинг янгиллиги. 1. Таълимнинг интеграл технологиясидан фойдаланишдан ва жисмоний тарбия таълими мактаб назарий курсида унинг самарадорлигини асослашдан иборат.

2. Жисмоний тарбия дарсларини қонуниятлари аниқланади;
3. Жисмоний тарбия дарсини турлари ва типлари аниқланади;

4.Аралаш дарсларни нисбати аниқланади

Тадкикотчи:

М.С.Рамазонова

Илмий раҳбар:

Г.М.Салимов

ANNOTATION OF THE MAGISTRATES' DISSERTATION

The relevance of the topic: Today, there is a tendency for higher education specialists to meet the requirements of modern society. It is not enough for a graduate of the higher education institution not only to properly admit the course, even to the standard requirements, but to gain the ability to apply knowledge independently, to apply it in the learning process, to the creative thinking and new ideas the ability to independently organize their own scientific activities is reflected in the form of social demands.

The purpose of the dissertation is to develop students' science-management technology in the field of physical culture.

Level of the dissertation study. The theory of modern teaching and teaching in the course of physical training V.V. Popochenko., V.N. Shaulin., B.A. Ashmarin., V.K. Balsevich, L. P. Matveevs have made a great contribution. These works include the ways to improve the effectiveness of physical education in higher education, the basics of managing the processes of human development (physical development), physical activity, physical characteristics, physical education, physical culture, methods of health improvement (technologies).

Object of the dissertation: Independent scientific activity of students in the direction of physical culture.

The novelty of dissertation: motivational features of attraction of students to scientific activity in physical training courses of higher education, as well as methods of experimental research in the eyes of students, questionnaire questions developed. Methods of studying the effectiveness of the "Young Researcher" circle activity based on pedagogical experience.

The practical significance of the dissertation: Theoretical content and conclusions can be used in the physical culture lessons, which can be used in the student's educational technology, as well as in other stages of higher education.

Methodological bases of dissertation: the theory of system approach (I.V Blauberger, B. Lobov, V. Klochkov et al.) And its introduction into the theory and practice of psychological and pedagogical science (S.I Arkhangelsky, V.R Bepalko, P. Galerin, V.V Davydov, L.B Zankov, N.V Kuzmina, N.F Talyzina and others).

Researcher:

S. S. Abdueva

Mundarija

Kirish.....	6
I.BOB. Jismoniy madaniyat ta’lim yo’nalishida talabalar o’quv –ilmiy faoliyatining nazariy va amaliy asoslari	
1.1 Oliy ta’lim tizimi jismoniy madaniyat mashg’ulotlarida talabalar o’quv – ilmiy faoliyatining tarkibiy tuzilmasi, vazifalari (funkstiya) va mohiyati.....	12
1.2. Tizimli yondashuv mohiyatidailmiy faoliyatini boshqarish.....	31
1.3. Zamonaviy oily ta’limning samaradorlik shartlari.....	41
1.4. Jismoniy madaniyat ta’lim yo’nalishiida talabalar mustaqil ilmiy faoliyatini boshqarish modeli.....	45
Birinchi bob bo’yicha xulosa.....	51
II. BOB. Tadqiqot metodlari va tashkil etilishi.	
2.1. Tadqiqot metodlari.....	52
2.1.1Adabiy manbaalarni tahlil qilish metodi.....	53
2.1.2. So’roqnoma metodi.....	54
2.1.3. Pedagogik tajriba metodi.....	55
2.1.4. Matematik statistika metodi.....	56
Ikkinchi bob bo’yicha xulosa.....	58
III. BOB. Jismoniy madaniyat ta’lim yo’nalishida talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish modeli samaradorligini o’rganish bo’yicha tajriba-sinov ishlari.	
3.1. Jismoniy madaniyat ta’lim yo’nalishiida talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish modelining tadbiq etish texnologiyasi.....	59
3.2. Talabalar ilmiy faoliyatini tashkil etish modelining tadbiq etilishi bo’yicha tajriba-sinov ish natijalari.....	74
Uchinchi bob bo’yicha xulosa.....	84
Xulosa.....	86

Kirish

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda oliy ma'lumotli mutaxasislarga zamonaviy jamiyat talablarining yildan-yilga oshib borish tendensiyasi kuzatilmoqda. Oliy ta'lim bitiruvchisi tomonidan faqatgina o'quv kursini, hattoki standart talablariga muvofiq yaxshi o'zlashtirishi etarli bo'lmay qoldi, holbuki ta'lim jarayonida bilimlarni mustaqil egallash, amalda qo'llay bilish, ijodiy tafakkur va yangi g'oyalar muallifi maqomi bilan mustaqil ilmiy faoliyatini tashkil eta olishi ijtimoiy talab ko'rinishida namoyon bo'lmoqda.

Talabalar o'quv faoliyati bilan birga ilmiy faoliyat talablarini bajarish, boshqarish masalasi, har qanday pedagogik jarayon samaradorligining birlamchi shartlaridan biri bo'lishiga qaramasdan, ko'p hollarda tashkiliy-boshqaruv asoslari bo'yicha qandaydir g'oya e'lon qilinsada, lekin yaxlitlikda tadbqiq etish va mazkur fenomen xususiyatlari har tomonlama ochib berilmagan.

Oliy ta'lim tizimida talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish muammosini yaxlit pedagogik jarayon tashkiliy-boshqaruvi kontekstida o'rganish, tadqiq etish va amalda joriy etish zarurati ijtimoiy talab sifatida namoyon bo'lmoqda. Aynan, muammoning nazariy-metodologik echimi muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. Rossiyalik olimlar tomonidan ijtimoiy boshqaruv hodisasining nazariy-metodologik aspektlari har tomonlama tahlil qilingan (В.Г. Афанасьев., Л.М.Куликова., Ф.З.Меерсон., В.П. Кузьмин., Б.А.Ашмприн., М.М.Полевщиков).

Tizimli yondashuv pozistiyasidan psixologik-pedagogik hodisalarni boshqarish muammolari А.Худоynazarov., В.Н.Плотнонов., Л.М.Куликова., С.Г.Сериков va boshqa mualliflik ishlarida o'z aksini topgan.

O'quv jarayon va o'quv faoliyatni boshqarish mummolari ustida izlanishlar yildan-yilga oshib bormoqda (В.Н.Селуянов.,Ж.К.Холодоа., В.С.Кузнецов.,

В.А.Табачков va boshq.), oliy ta'limning o'quv jarayon shakl va vositalarini takomillashtirish (А.В. Куупер., Н.Д. Никандров).

Jismoniy madaniyat mashg'ulotlari jarayonida zamonaviy ta'lim va tarbiya nazariyasiga Ф.А.Керимов., В.И.Лях., В.Н. Шаулин., Б.А. Ашмарин., Л.П. Матвеевлар o'zlarining salmoqli hissalarini qo'shganlar.

Mazkur ishlarda oliy ta'limning jismoniy tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish yo'llari, inson jismoniy imkoniyatlarini (potensialini) rivojlantirish jarayonini boshqarish asoslari, harakat amallari va jismoniy sifatlarini takomillashtirish, talabalarning individual-tipologik xususiyatlariga ko'ra o'quv-biluv, jismoniy madaniyat-sog'lomlashtirish metodlari (texnologiyalari) havola etilgan.

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirish bilan e'tirof etish mumkinki, oliy ta'lim tizimining jismoniy madaniyat fakulteti talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish muammosi hech qaysi bir ishlarda o'rganilmagan va etarli darajada ishlab chiqilmagan.

Shu sababga ko'ra, jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalarini tadqiq etish zarurati bilan pedagogik ta'lim nazariyasi va amaliyotida mazkur masalaning etarli darajada o'z echimini topmaganlik hodisalari (dalillari) o'rtasida muayyan qarama-qarshilik kelib chiqmoqda.

Muammoning ijtimoiy mohiyati va pedagogik dolzarbligi, shu bilan birga amaliyot ehtiyojiga ko'ra nazariy ishlab chiqilmaganlik sabablari, aynan "jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy faoliyatni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalarini" nomi bilan tadqiqot mavzusi qilib belgilandi.

Tadqiqot maqsadi: Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish texnologiyasini ishlab chiqish.

Tadqiqot ob'ekti: Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalarning mustaqil ilmiy faoliyati.

Tadqiqot predmeti: Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish jarayonini tadqiq etish.

Tadqiqot farazi shundan iboratki: oliy ta'limning jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyati yaxlit jarayon va ishlab chiqilgan boshqaruv modeli asosida tadbiq etilganda; Jismoniy madaniyat o'quv mashg'ulotlarida talabalar ilmiy faoliyatining pedagogik shartlari hisobga olinganda oliy ta'limning jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish jarayoni samaradorligida pozitiv o'zgarish ehtimolligi kuzatiladi.

Tadqiqot mavzusidagi muammoli vaziyat, ob'ekt, predmet, maqsad va faraz mohiyatidan kelib chiqib **quyidagi vazifalar** shakllantirildi:

1. Talabalar o'quv faoliyatini boshqarish muammosining nazariy yondashuvlarini tahlil qilish va ushbu faoliyat mohiyatini oliy ta'lim jismoniy madaniyat mashg'ulotlari misolida aniqlash.

2. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalarini ilmiy faoliyatga jalb etish xususiyatlarini tadqiq etish.

3. Oliy ta'lim jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish texnologiyasi samaradorligini tajriba yo'li bilan tekshirish.

Tadqiqotning metodologik asoslari:

- tizimli yondashuv nazariyasi (B.H.Плотов., Л.М.Куликова., С.Г. Сериков va boshq.) va uning psixologik-pedagogik fan nazariyasi va amaliyotiga kirib borishi (Н.А.Бернштейн, В.Р. Беспалько, Г.Ф.Вафоев., З.Г.Гаппаров., va bosh.);

- faoliyat nazariyasi (Е.А.Бондаревский., Ш.Х.Хонкелдиев., Г.П.Богданов va boshq.);

- ta'limni boshqarish nazariyasi (А.М.Ахиллов., J.M.Umarov., А.М.Ахиллов va bosh.);

- oliy ta'limda shaxsli yondashuv ta'limining konseptual g'oyalari (О.С. Анисимов, С. И. Архангельский, В.П. Беспалько, А.Н.Аверьянов., Л.М.Куликова va boshq.);

- elektron darsliklarni ishlab chiqish va qo'llash konstepstiyalari (Л.Х. Зайнутдинова, I.V. Robert); modulli ta'lim texnologiyasi (Г.В. Лаврентьев, Н.В. Лаврентьева, М.А. Чошанов, Р. Yustyavichene va boshq.);

- o'quvchi-yoshlar jismoniy tarbiyasining zamonaviy konstepstiyalari (Ф.А.Керимов, В.В.Ма'муров, Б.А.Ашмарин va boshq.);

- oliy ta'limda jismoniy tarbiya tizimini tashkil etish nazariyasi (В.И. Лях, Л.П. Матвеев, Ф.З.Меерсон va boshq.);

- jismoniy madaniyat mashg'ulotlari jarayonida zamonaviy ta'lim va texnologiyalari (В.И. Лях, Л.П. Матвеев, С.И. Петухов va boshq.).

Tadqiq etish uchun shartlangan vazifalarni amalga oshirish va oldinga surilgan farazni tekshirish uchun tadqiqot metodlari majmuasidan foydalanildi: tadqiqot muammosining asosiy aspektlari (yo'nalish)ni ochib beruvchi falsafiy, psixologik-pedagogik manbalarni nazariy tahlil qilish; modellashtirish; pedagogik tadqiqot; empirik tekshiruv metodlari (anketali so'roqnoma, pedagogik tajriba); olingan materiallarni son (raqamli) va sifatiy tahlili (matematik statistika).

Tadqiqotning nazariy mohiyatiga ko'ra, oliy ta'lim jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish samaradorligini tadqiq etishda ilmiy tizimli yondashuv aniqlangan va asoslangan; «Oliy ta'lim jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish» tushunchasi ochib berilgan; oliy ta'lim jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish prinstiplari tizimi nazariy asoslangan.

Tadqiqotning amaliy mohiyatiga ko'ra, nazariy mazmun va xulosalar jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatini boshqarishning aniq texnologiyasi darajasiga solingan, oliy ta'lim o'quv jarayonining boshqa bosqichlarida ham foydalanish mumkin. Taklif etilayotgan, jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish samaradorligini tadqiq etish diagnostikasi, jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyoti fanidan ma'ruza, amaliy va seminar darslarida qo'llash imkoni mavjud.

Tadqiqot yangiligi:

- oliy ta'lim jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalarni ilmiy faoliyatga jalb etishning motivastion xususiyatlari shu bilan birga o'qituvchi talabalar nigohida empirik tadqiq etish metodikasi, so'roqnoma savollari ishlab chiqildi.

- oliy ta'lim jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish modelini tadbiiq etish texnologiyasi ishlab chiqilgan va quyidagi bosqichlardan iborat: diagnostik (anketali so'roqnom); tashkiliy-rejaviy (boshqaruv jarayoni xususiyatlari, boshqaruv maqsadi va boshqarilayotgan tizim (talaba)ning dastlabki holati;

- talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish shartlari, ilmiy-metodik faoliyatini rivojlantirish, maqsadga yo'naltiriltirish, "Yosh tadqiqotchi" to'garak dasturini ishlab chiqish va rasmiylashtirish boqichma-bosqich jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi faoliyatida tadqiq etishning nazariy yondashuvlari aniqlangan;

- pedagogik tajriba metodi orqali "Yosh tadqiqotchi" to'garak faoliyati samaradorligini o'rganish metodikasi asoslandi.

Himoyaga olib chiqiladi:

Oliy ta'lim tizimi jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar ilmiy faoliyatining tashkiliy-boshqaruv jarayoni samaradorligini ta'minlovchi pedagogik shartlar: o'rganishning shaxsli (motivastion) qimmatini ta'minlash; individual-differenstial va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarni tadbiiq etish; jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida "Yosh tadqiqot" to'garak faoliyatini boshqarish modelini jarayonga tadbiiq etish.

Tajriba-sinov maydoni. Tadqiqot, Buxoro davlat universitetining "Jismoniy madaniyat" fakultetida o'tkazildi. Tadqiqotda birinchi kursning 15 nafar talabalari ishtirok etishdi.

Tadqiqot bir-necha bosqichlarda tashkil etildi.

Birinchi bosqich (2017-18 o'quv yili, sentyabr-iyun) – qidiruv-qayd etish.

Muammoni tadqiq etishga doir ilmiy bilimlar holati tahlil qilindi, ilmiy tekshiruv apparati ishlab chiqildi: maqsad, ob'ekt, predmet, faraz va vazifalar ishlab chiqildi, dastlabki metodologik mazmun ifodalandi, tadqiqot metodlari aniqlandi, pedagogik tadqiqot dasturi ishlab chiqildi.

Ikkinchi bosqich (2018-19 o'quv yili, sentyabr-iyun) – tajriba-sinov va umulashtiruvchi.

Talabalar ilmiy faoliyati samaradorligi ta'minotining pedagogik shartlari aniqlandi; oliy ta'lim tizimi jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatining boshqaruv modeli loyihadan boshlab tadbiq etish texnologiyasi darajasida ishlab chiqildi, pedagogik tadqiqot amalga oshirildi. Olingan ma'lumotlarni interpretastiyalash (izoh berish, ma'no berish) va tahlil qilish, muammoning keyinchalik tadqiq qilish istiqboli, asosiy jihatlariga aniqlik kiritildi, dissertastiyaning oxirgi varianti rasmiylashtiriladi.

Muammo masalasiga yaxlit yondashuv bilan tadqiqot natijalarining haqqoniyligi va asoslanganligi ta'minlandi: dastlabki nazariy bilimlar va metodologik asoslanganlik jihatlarining o'zaro mos kelishi; tajriba-sinov ishlarining oqilona tashkillashtirish; tadqiqot predmetiga muvofiq nazariy va empirik metodlarni qo'llash; matematik-statistika apparati; tajriba-sinov natijalarini miqdoriy va sifatiga ko'ra tahlil qilish, oliy ta'lim amaliyotiga tadbiq etish.

Tadqiqot natijalarining aprobastiyasi. Tadqiqot natijalari 4 ta respublika ilmiy-amaliy anjumanlarida muhokamadan o'tkazildi.

Asosiy tadqiqotning mantiqi va qo'yilgan vazifalardan kelib chiqib dissertastiya tarkibi belgilandi. Dissertastiya kirish, uch bob, xulosa, foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

I. BOB. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar o'quv - ilmiy faoliyatining nazariy va amaliy asoslari

1.1. Oliy ta'lim tizimi jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida talabalar o'quv – ilmiy faoliyatining tarkibiy tuzilmasi, vazifalari (funkstiya) va mohiyati.

O'zbekiston Respublikasi Mustaqillik yillarida jismoniy tarbiya va sport sohasida erishilgan yutuqlarni qiyosiy tahlil qilish asosida mazkur sohaning rivojlanish yo'nalishini aniqlash asosiy maqsad qilib olindi.

O'zbekistonda sportning rivojlanish istiqbolini belgilab olish imkoniyati tug'ildi. "Faqatgina zamonaviy asosda ta'lim-tarbiya olgan, jahonning manaman degan mamlakatlaridagi tengdoshlari bilan bellasha oladigan, jismoniy va ma'naviy jihatdan barkamol yoshlar biz boshlagan ishlarni munosib davom ettirish va yangi bosqichga ko'tarishga qodir bo'ladi", deydilar birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisi, ya'ni bugungi kun talabalarini innavatsion faoliyatga tayyorlashda quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish lozim.[53.54]

- Bakalavriatura bosqichida tahsil olayotgan talabalarni ijodiy-motivatsion yo'naltirish, ya'ni ularning ijodiy qiziqishi, muayyan yutuqlarga erishishi inobatga olinishi zarur;

- Kreativlik fazilatlarini tarkib toptirish, ya'ni ularning tanqidiy fikrlashi, baho bera olish qobiliyati, mushohada yuritish, refleksiya moyilligini o'stirish;

- O'z kasbiy faoliyatini baholashga o'rgatish, ya'ni ijodiy faoliyat metadalogiyasini egallash, ziddiyatni ijodiy bartaraf qilish qobiliyati; ijodiy faoliyatda hamkorlik va o'zaro yordam berish qobiliyatini shakllantirish va boshqalar;

- Talabalarda qat'iyatlilik, masuliyatlilik, halollik, haqiqatgo'ylik, o'zini tuta bilish va boshqa sifatlarni rivojlantirish.

O'zbekistonda kadrlar tayyorlash milliy dasturini tadbiq etayotgan bir vaqtda, oliy o'quv yurtlarida o'quv predmetlar bo'yicha yaxlit ta'lim texnologiyalarini qo'llash va keng ko'lamli loyihalash ishlari amalga oshirilmoqda.

Zamonaviy ta'limning yangi modeli quyidagi mualliflik ta'lim texnologiyalariga asoslanadi [42]:

1. Ta'lim sub'ektlarining shaxsga yo'naltirilgan ta'limi va tizimli faoliyat yondashuvi ,insonparvarlik va demokratik munosabatlari;

2. Talaba rolining o'zgarishi: ta'lim jarayonida teng huquqli, tashabbuskorlik bilan o'zining o'quv-biluv faoliyatini mustaqil olib borishi:

3. O'qituvchi rolining o'zgarishi: tashabbuskor ta'lim oluvchilarning mustaqil o'quv-biluv faoliyati tashkilotchisi, kompetent maslahatchi va yordamchisi, nafaqat talabalar bilimi, ko'nikmasi va malaka darajasini nazorat qiluvchi , balki o'z vaqtida aniqlanadigan kamchiliklarni korrektsiyalash maqsadida o'zlashtirishini zamonaviy diagnostikalash usullarini qo'llay olishi:

4. Ta'lim vositalari va usullarining o'zgarishi: 1) muammolarni aniqlash va yechimini topish, bilimlarni amaliyotda qo'llashga qaratilgan, ta'limda muammoli vaziyatlarni hosil qilish, tashabbuskorlik bilan o'quv-biluv ,ijodiy-tafdqiqotchilik faoliyat mazmuniga asoslangan interaktiv o'qitish metodlari an'anaga aylanib borishi; 2) frontal ta'limdan jamoaviy, guruhli ta'lim shakliga o'tilishi; 3) an'anaviy ta'lim vositalari bilan bir qatorda axborot texnologiyalari keng qo'llanilishi; 4) talabalar o'quv materiallaridan faqat mustaqil ta'lim olish uchun foydalanishi.

5. Pedagogik boshqaruv vositalari va usullarining o'zgarishi: o'qituvchi o'zining pedagogik faoliyatida zamonaviylikka yuz tutib muhandis, menejerlikka da'vogarlik qilishi , muammolarni aniqlashga layoqati, g'oyalarni qayta tiklash va rivojlantirishga qodirligi , qaror qabul qilish va uni mas'uliyat bilan amalga oshirishi. O'qituvchining bashorat qila olishi, nafaqat o'zining pedagogik (vaqt me'yori) , shu bilan birga talabalarning o'quv biluv faoliyatini ham rejalashtirish va loyihalashtirish (ilmiy-metodik) ishlarini amalga oshirishi, o'quv faoliyatida kutilayotgan natijalarga erishish va hamkorlikda amalga oshiriladigan ta'lim

maqsadiga erishish mazmuni va tarkibiy qurilmasini ishlab chiqishi, talabalarning mustaqil ta'lim (ilmiy) faoliyatini rejalashtirishi va tashkil etishi, ta'lim jarayonini o'quv dialogi va polilogi (maydoni) shaklida tashkil etishi.

Zamonaviy ta'lim modeli shart –sharoitlari quyidagi umumo'quv ko'nikma malakalarini birinchi kursdayoq egallashlarini talab etadi: [35]

1. Ma'ruza, amaliy va seminar mashg'ulotlarida talabaning mustaqil faoliyati: o'quv topshiriq (vazifa)larni mustaqil bajarishda asosiy masala va xulosalarni sxematik, ketma-ketlikda qayd qilish, ma'lumotlarni qidirish, bilib olish, tushunish, tanqidiy baholash va ehtiyojga ko'ra qayta tiklash; belgi va simvollar tili bilan ma'no berib hisobot, referat shaklida taqdim etish; oldindan qo'yilgan talabalarga muvofiq ilmiy mualliflik sahifasini yaratish.

2. Bajarilgan o'quv topshiriq, ilmiy –ijodiy to'garak (guruh) a'zosining ilmiy ishlanmalari (esse, tezis, maqola, referat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ish, magistrlik dissertatsiya ishlarini rasmiylashtirish) taqdimotida ko'rgazmali vositalar, axborot texnologiya vositalaridan erkin foydalana olish malakalarini egallash.

3. Kommunikativ malakalar: o'qituvchi va boshqa talabalar bilan o'quv hamkorlik tashabbuskori, o'zining fikrida turish, murasozlikka erishish, mavzu yuzasidan o'zaro muloqotda (dialog) kirishish, masalaning asl mohiyatiga yaqin savollar bilan murojaat qilish, (auditoriya) qoidalariga rioya etgan holda faol qatnashish;

4. Hamkorlikda ishlash malakasi : umumiy vazifalar yechimida o'zaro tahlil va o'zaro baholash, hamkorlik madaniyati, o'quv topshiriqlarini bajarish bo'yicha hamkorlik faoliyatini jamoaviy rejalashtirish (loyihalash), jamoada harakat qilishda tayyorligi va qobiliyati;

5. Muammoli ma'ruzalarda muammoli vaziyatni tahlil qilish, o'quv vazifalarini kreativ yechimlarini topish, g'oyalarni rivojlantirish, mustaqil jamoaviy qaror qabul qilish .

Jismoniy madaniyat ta'limyo'nalishida ilmiy tadqiqot ish shakli va turlari

Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilan amalga oshiriladigan ilmiy tadqiqot ish shakllari asosan ikki yo'nalishda amalga oshiriladi: [27,28]

1. Ta'lim yo'nalishlarida o'quv rejasida asoslangan o'quv ilmiy –tadqiqot ish shakli

2. Professor-o'qituvchilar rahbarligida olib boriladigan talabalarning ilmiy –tadqiqot ish shakllari.

O'quv rejasida asoslangan o'quv ilmiy –tadqiqot ish shakllari

Oliy ta'limning bu turdagi ish faoliyati majburiy o'quv jarayon doirasida amalga oshiriladi va ta'lim jarayonining barcha shakllarini qamrab oladi:

1. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishining 3-blok umumkasbiy fanlar, 4-blok ixtisoslik fanlar va 5-blok qo'shimcha fanlarni o'rganish jarayonida aniq mavzular bo'yicha referat yozish;

2. Amaliy ,seminar,labaratoriya va mustaqil ta'lim jarayonida jismoniy tarbiya va sport sohasida muammolarni aniqlash,yechimini izlash elementlari mavjud vazifa topshiriqlarni bajarish;

3. Turli malaka amaliyoti davrida tekshiruv,tadqiq etish mohiyatiga ega bo'lgan individual vazifalarni bajarish;

4. Tadqiqot metodlarini (anketa, pedagogic kuzatuv, xronometrik va pulsometrik tahlil, testlash, pedagogik nazorat, matematik tahlil) qo'llanishligi bilan bog'liq metodik materiallarini(topshiriq varaqalari) ishlab chiqish;

5. Kafedralarda rejalashtirilgan tadqiqotlar problematikasi (muammolar) bilan bog'liq kurs ishi va malakaviy ishlarni tayyorlash himoya qilish;

Talabalarning o'quv-tadqiqot faoliyati yo'nalishida Rossiyalik V.Gavrilyuk, L.Guseynova va T.Islamshinalar tajribaviy ma'lumotlarni umumlashtirish orqali quyidagi imkoni mavjud o'zini-o'zi taraqqiy etish darajalari aniqlangan:

1. Reproduktiv –steriotip (muammo yechimini oldindan o'zlashtirilgan mulohaza yuritish,faoliyat va munosabatlar algoritmg muvofiq amalga oshiriladi). Tadqiqot vazifalarini ,faoliyat algoritmini yaqinroq tushunib olish uchun talabalar

o'qituvchiga murojaat qiladi. Kam vaqt sarflab tezkor natijani qo'lga kiritishga intilishadi. Ular unchalik o'quv-tadqiqotchilik madaniyatini, xususan shaxs sifatlarini rivojlantiridhga intilishmaydi;

2. Adaptatsion - o'qituvchi tomonidan oldindan ishlab chiqilgan algoritmda asoslangan holda talabalar o'quv-tekshiruv ishlarini bajarishadi. Ushbu daraja bo'yicha ham talabalar tadqiqotchilik faoliyatida shaxsiy qimmatga ega bo'lgan o'zini-o'zi taraqqiy ettirish, ongli ravishda faoliyatga kirishish kabi intilishlar barqarorligi kuzatilmaydi;

3. Ijodiy –refleksiv talabalar o'zlariga xos shaxsli, qadr-qimmatli ,kreativlik potentsiallarini dolzarblashtirish orqali, muammoni mohiyatini tushunib ,tadqiqot olib boorish vaziyatini, variantlari va yechim usullarini modellashtira oladilar. Refleksiyaga asoslangan holda talabalar o'zlarining ijodiy yutuq natijalarini tanqidiy tahlil qiladilar, umuman olganda intellektual, madaniy-ilmiy rivojlanishlariga qarshilik ko'rsatuvchi to'siqlarni aniqlashlari va ularni bartaraf etishlari mumkin.

Ilmiy faoliyat tajribasini egallashning dastlabki bosqichida ilmiy tekshiruv usullari, metod va turlari, talabalar tomonidan ilmiy faoliyatga doir maxsus ibora va atamalar mohiyatini o'rganish, referat va taqdimotlar uchun ma'lumotlarni saralash qoidalari bilan bo'lajak mutaxassislarni tanishtirish vazifalari hal etiladi. Ikkinchi kurs davomida talabalar individual tarzda ilmiy izlanish mavzusini aniqlash bilan birga talaba-yoshlarning ilmiy-ijodiy to'garak ishlari, hamda fakultet tarkibidagi kafedralarning kasbiy faoliyat yo'nalishlari bo'yicha to'liq ma'lumot bazasiga ega bo'ladilar. Uchinchi kursda talabalar referatdan tashqari o'quv fanlari bo'yicha professor-o'qituvchilar tomonidan oldindan tayorlangan kurs ishi topshiriqlari (loyiha)ga muvofiq mustaqil izlanish olib boradilar. Aksariyat talabalarning bu toifa ishlari referativ xarakterda bo'lib, ba'zi hollarda amaliy mohiyat kasb etishi mumkin. Iqtidorli talaba-yoshlar tomonidan bajariladigan kurs ishlari, fan nazariyasi va amaliyotini bog'lovchi dastlabki ijodiy izlanish asosida jismoniy tarbiya va sport sohasida dastlabki innovastion shart-sharoitlarni yaratishga qodir.

To'rtinchi o'quv yiliga borib mutaxassislik fanlaridan ham nazariy, ham amaliy ahamiyat kasb etuvchi kurs ishlarini bajarish, mustaqil ilmiy izlanish amallarini o'tkazishga etarli bo'lgan talabalarning tayorgarlik darajasi shakllanadi. Ta'lim yo'nalishi talablaridan biri bo'lgan pedagogik amaliyot, talabalarning o'quv-ilmiy tadqiqot ish faoliyati samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, bitiruv-malakaviy ishlarni tayorlash, himoya qilish ularning kasbiy tayorgarlikning malaka darajasiga yaqinlashtiradi.

Talabalarning individual o'quv-izlanish vazifalari orasida keng tarqalgan: muayyan mavzu (modul) bo'yicha tavsiya etilgan reja (yoki mustaqil ishlab chiqilgan)ga muvofiq konspekt; mavzu (modul) yoki tor muammo bo'yicha referat; mavzu (modul) bo'yicha hisoblash yoki turli pedagogik vaziyatlarga mos amaliy vazifalarni tuzib chiqish, yechimini topish; pedagogik vaziyatlarga mos hodisalar, jarayonlarning nazariy yoki amaliy funkstional modelini ishlab chiqish; fan dasturida ko'rsatilgan qo'shimcha adabiyotlarni o'qib annotastiyalash, bibliografik tavsiflash, retrospektiv izlanish. [23,24]

Ta'lim yo'nalishi o'quv rejasiga muvofiq talabalarning o'quv - ilmiy tadqiqot ish faoliyatida – kurs ishlari hamda bitiruv malakaviy ishlarni tayorlash muhim ahamiyatga ega. Talaba kurs ishini bajarish uchun ilmiy izlanish yo'lida dastlabki mustaqil qadam qo'yadi, ilmiy adabiyotlar bilan ishlashni o'rganadi, mavzuga doir kerakli ma'lumotlarni tanqidiy saralash va tahlil qilish ko'nikmalarini hosil qiladi. Kursdan - kursga qadar kurs ishini yozish talablarini oshirish orqali, haqiqiy ijodiy jarayon muhiti ta'minlanadi. [31,32]

Oliy ta'lim muassasalarida diplom ishi ta'limning yakuniy bosqichi bo'lib, bitiruvchi tomonidan tanlangan mavzuni chuqur o'rganish, nazariy bilimlarni mustahkamlash va kengaytirishga qaratilgan. Pedagogik amaliyot faoliyati davrida aksariyat talabalar o'zlarining malakaviy ish mavzulari bo'yicha aniq tasavvur hosil qilishadi, dastlabki adabiyotlar tahlilidan tashqari shaxsiy – amaliy tajriba ortirish asosida ishning ilmiy qimmati boyitiladi.

Talabalarining o'quv-ilmiy tadqiqot ish faoliyatiga seminar va amaliy mashg'ulot mavzulari bo'yicha referat ham qo'llanilishi mumkin, bosharti bir nechta ilmiy maqola (tezis), manbaalarga asoslangan taqdirda.[22,23]

Talabalarining ilmiy – izlanish faoliyati

Talabalarining o'quv jarayondan tashqari vaqtdagi ilmiy – izlanish faoliyatini tashkil etish - yuqori malakaga ega mutaxassislarni tayorlashning muhim vositalaridan biridir. Talabalarining ilmiy – izlanish faoliyat tarkibi - oliy ta'lim tizimida kechayotgan islohotlar ta'sirida shaklan va mazmunan o'zgarib bormoqda.

Bulardan: fanlar (yoki maqsadli) ilmiy to'garaklarga ishtirok etish; aniq muammolar ustida ishlaydigan ijodiy guruh, sekstiya, laboratoriya ishlarida ishtirok etish; davlat byudjeti yoki xo'jalik shartnoma asosida ilmiy-metodik ishlarni bajarishda ishtirok etish; kafedralar, fakultetlar aro ijodiy hamkorlik doirasida tadqiqotlarni o'tkazishda ishtirok etish (turdosh ta'lim yo'nalishlari kesimida malakaviy ish yozish); yoshlar ittifoqi ma'naviy-ma'rifiy markazlari, tarjimonchilik, targ'ibot-tashviqot faoliyat guruhlarida ishtirok etish; doklad, tezis, maqola va boshqa turdagi taqdimot materiallarini tayorlash. [26,27,28]

Maqsadli ilmiy to'garak – talabalar ilmiy-izlanish faoliyatining shakl ko'rinishi bo'lib, asosan kichik kurs talabalari bilan ishlashda qo'llaniladi. Ilmiy to'garakni tashkil etishdan maqsad, talabalarga mutaxassislik fanlarining dolzarb mavzulari bo'yicha referat, taqdimotlar tayorlashdan iborat. Keyinchalik, to'garak kengashlarida yoki ilmiy anjumanlarda tayorlangan ishlar eshitiladi, muhokama qilinadi. Oliy ta'lim muassasasi (fakultetlararo), fakultet, kurs, guruh talabalari to'garak a'zosi bo'lishi mumkin. Ijtimoiy-gumanitar fan muammolari bo'yicha tashkil etiladigan ilmiy-ijodiy to'garak faoliyatiga turdosh fakultetlarning barcha kurs talabalari a'zo bo'lishlari mumkin lekin, boshqa tabiiy, texnik fan yo'nalishlarida yuqori kurs talabalarining ilmiy izlanishlari mohiyati kichik kurs talabalariga tushunishning qiyin kechishi sababli ularda qiziqishni yo'qotishga olib keladi.

Talabalar ilmiy-ijodiy to'garak faoliyati samaradorligini ta'minlash uchun quyidagi asosiy tashkiliy printsiplarga rioya etish zarur: maqsadga muvofiqlik,

xoxish-irodaga asoslanish, rejaviylik, ilmiy mavzularning realligi (ta'lim islohotlari, amaliyot bilan bog'liqligi), ish yuritish usullarining ko'p qirraligi, to'garak a'zolarining doimiyli gi, talabalarning qiziqishi va imkoniyatlarini hisobga olinishi, o'qituvchining yuqori ilmiy kvalifikastiyasi va manfaatdorligi, pedagogik faoliyatdagi izchil tartib va an'analarning (ustoz-shogird) shakllanishi, rag'batlantirish, yuqori ma'naviy-intelektual salohiyat.

Talabalar ilmiy to'garak faoliyati – ta'lim yo'nalishi mutaxassisligini o'zlashtirish, bo'lajak kadrlar ilmiy bilimdonligi va nazariy saviyasini kengaytirish, fanning turli sohalarida (Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi, sport nazariyasi va metodikasi) ilmiy muammolar yechimining holati bilan talabalarni tanishtirish, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllatirish, talabalarda ilmiy mavzularda bahs-munozara, g'oyalarni ilgari surish, himoya qilish malakalarini singdirishga xizmat qiladi.

Dastlabki tashkiliy yig'ilishda talabalar xoxishiga ko'ra tanlab olishlari uchun doklad va referat mavzulari havola etiladi, asosiy va qo'shimcha adabiyotlar ro'yxati bilan tanishtiriladi, ish rejasi muhokamaga qo'yiladi. Talabalarni nazorat qilish, ular tomonidan tanlangan mavzularni ishlab chiqish – to'garak rahbari tomonidan amalga oshiriladi. Fan yo'nalishida ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish metodologiyasi, adabiyotlar bilan ishlash, ma'lumotlarni yig'ishga o'xshash mavzularda ma'ruza yoki treninglar o'tkazilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.[13,39,40]

Talabalar ilmiy-tadqiqot faoliyatining bir nechta bosqichlari belgilanadi:

1. Tadqiqot mavzusini tanlash.

Taklif etiladigan mavzular, jismoniy tarbiya va sport sport sohasining istiqbolli ilmiy-tadqiqot yo'nalishlari bilan bog'liq bo'lishi kerak.

Talabalar tomonidan ilmiy izlanishni maqsad qilish, soha yo'nalishlari misolida pedagogik hodisa va jarayonlar rivojlanish tendentsiyalarini tushunish, mavzuning istiqbol jihatlari va barqarorlik talabalari tomonidan amalga oshirilishi tanlovning muhim talablaridilarir. Aynan sohaning istiqbol yo'nalishi mavzuning metodologik parametrlarini belgilaydi: tadqiqot ob'ekti va predmetini tanlash,

optimal tadqiqot metodlarini (o'tkazish shart-sharoitlarini ishlab chiqish) saralash va eng muhimi ilmiy ish natijalarini tadbiq etish.

Tanlangan mavzu, talabning shaxsiy ehtiyoj va imkoniyatlari, hayotdagi istiqbol rejalari, shu bilan birga ta'lim yo'nalishi va metodik bilimdonlik darajasiga mos bo'lishi kerak, chunki oliy ta'limdan keyin o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetenstiyalarni o'zining amaliy faoliyatida (DTS talabari darajasida) qo'llay olishiga imkon yaratiladi. Lekin, ijodiy izlanish jarayonida asosiy mutaxassislik fani chegarasidan chiqib bo'lmaydi deb bilish noto'g'ri. Aksincha, mavzuni tanlashda talaba fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviyligini hisobga olishi, turdosh fanlardan tadqiqot vazifalarini rejalashtirishi mumkin. Talabalar ilmiy-tadqiqot faoliyatining yana bir xususiyati shundan iboratki, tadqiq etish orqali olingan asosiy natijalarni kurs ishi va diplom ishini yozish, amaliyot yakuni bo'yicha hisobot tayorlash, seminar, anjumanlarda chiqishda foydalanish ehtiyojidir. [48,49,50]

Mavzuni tanlash xususiyatiga ko'ra bevosita ta'lim muassasada (fakultet bazasida) ishlab chiqish imkonini, taxminan moddiy sarf-xarajatlarni, asosiy o'quv jarayondan tashqari qancha vaqt talab etilishini hisobga olish zarur. Tajribalardan kelib chiqib tanlanadigan mavzu fakultet tasarrufidagi kafedralarning ilmiy-tadqiqot faoliyati yo'nalishlariga mos bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Misol, talaba mavzuni o'qituvchi, ilmiy rahbar (to'garak rahbari) boshchiligida ishlab chiqadi, tabiiyki malakali rahbarlik asosida shu yo'nalishda bir necha yil ilmiy tadqiqot olib borgan ustozlik omili mavjud. Oxirgi yillarda oliy ta'lim tizimida o'qitiladigan fanlar soni va hajmini optimallashtirish, amaliyot hissasini ko'paytirish tendenstisi kuzatilmoqda. Bundan kelib chiqadiki, tanlanadigan mavzu loyihasiga ko'ra bir necha o'quv yillariga mo'ljallangan taqdirda, har o'quv yilida rejalangan amaliyot davrining maqsad, vazifalarini muvofiqlashtirish, talabning amaliyot uchun baho darajasiga uning ilmiy-tadqiqot faoliyati sifatini hisobga olinishi muhim bo'lib qoladi.

2. Mavzuga doir ilmiy manbaalarni (metodik va o'quv qo'llanma, darslik, anjuman materiallari, ilmiy jurnallardagi maqolalar, kafedralarda kurs ishlari,

bitiruv-malakaviy ishlar, magistrlik dissertatsiyalardan iborat elektron baza ma'lumotlari), jismoniy tarbiya va sport sohasining dasturiy-normativ asoslari, qonun va qarorlar, ta'lim va tarbiya muassasalarida ish yuritishning rasmiy hujjatlarni mustaqil saralash, o'rganish va ishlov berish. Axborotlar hajmining shiddat bilan o'sib borishi, tabiiyki kerakli ma'lumotlarni qidirish vaqtini oshiradi. Shu sababli, tanlangan ilmiy ish loyihalarida (reja) asosiy va qo'shimcha adabiyotlar ro'yxati, tahlil qilish usullari to'g'risida tavsiyalar oldindan ishlab chiqiladi. Talaba, ortiqcha vaqt sarflamasdan tavsiya etilgan barcha adabiyotlar bo'yicha alohida ma'lumot varaqasini to'ldiradi (konspekt, konteks tahlil), ko'rib chiqilayotgan ilmiy ish mavzusiga mos ahamiyatli ma'lumotlar turkumlanadi.

3. Mavzuning dolzarbligi (muammo), o'rganilganligini aniqlash, ilmiy tadqiqot ish rejasini ishlab chiqish. Ilmiy tadqiqot ish rejasini ishlab chiqishdan oldin mavzuni asoslash, dolzarbligini, o'rganilganlik darajasini tahlil qilish orqali yangiligini aniqlash, muqobil ish maqsadini ifodalash, tadqiqot vazifalarni belgilash kabi ishlarni izchillikda bajarish talab etiladi. Tadqiqot maqsadi bu – umumiy ko'rinishida ishning qanday yakuniy natijani hosil qilishini bildiradi. Mavzuga mos ishlab chiqiladigan tadqiqot maqsadi quyidagicha bo'lishi mumkin: "... metodika (texnologiya, loyiha, model, baholash mezonlari, talablar)larni ishlab chiqish", "... asoslash", "... aniqlash", "... xususiyatlarini tadqiq etish", "... qo'llash imkoniyatlarini o'rganish" va boshqa ko'rinishlarda.

4. Ilmiy faraz, taxmin, qandaydir hodisa, jarayonlar sababini izohlash orqali muayyan natijani shartlash. Faraz ilmiy faoliyat yo'nalishini belgilaydi. To'g'ri (omadli) idrok etilgan faraz kelajaksiz tadqiqot natijalaridan vaqtida boxabar etadi va taxmin etilayotgan g'oya realligiga qadar ishni davom etishga yo'naltiradi.

5. Ilmiy ish davomida optimal yechimini talab qiluvchi tadqiqot vazifalari - tadqiq etilish lozim bo'lgan savollarga mazmunan mos kelishi kerak.

6. Tadqiqot metodologiyasini aniqlash. Ilmiy-tadqiqot ishida asosan quyidagi metodlar qo'llaniladi: mavzuga doir manbaalarni nazariy tahlil qilish va umumlashtirish, pedagogik kuzatuv, tajriba, matematik (statistik) tahlil, modellashtirish, loyihalash va boshqalar.

7. Ilmiy ish rejasi bo'yicha to'plangan materiallarni tizimga solish, mavzuga yaqin ilmiy ishlar, amaliy tajribalarni tahlil qilish, umumlashtirish.

8. Tajriba metodi vositasida qayd etilgan (to'plangan) ma'lumotlarga statistik ishlov berish. Ilmiy ish mavzusi bilan bog'liq alohida o'rganilayotgan hodisalar asosida majmuaviy tadqiqot xususiyatlari to'g'risida ahamiyatli ma'lumotlar aniqlanadi.

9. Tadqiqot natijalarini adabiy rasmiylashtirish. Qo'lga kiritilgan barcha materiallar tizimga solinadi, umumlashtirish uchun hozirlanadi, ilmiy tadqiqot ishiga xulosa (tavsiyalar) shakllantiriladi. Ishni rasmiylashtirishda OAK talablariga rioya etiladi.

Tadqiqot natijalarini amaliyotga tadbiq etish, bu – ta'lim va tarbiyaning real amaliy sharoitlarida (maktagacha, umumta'lim maktablari, maktabdan tashqari ta'lim muassasalarida) qo'llash faoliyatidir.

Talabalarning aniq muammo ustida ishlaydigan ijodiy guruh faoliyati (*yoki muammolar laboratoriyasi*), yuqorida bayon etilgan ilmiy to'garak ishi bilan ko'p jihatlari o'xshash. Farqli tomoni shundaki, muammolar laboratoriyasi guruhida oliy ta'lim muassasasining turli fakultetlari va kurs talabalarini birlashtirish mumkin. Mazkur ijodiy guruhning ilmiy rahbari shug'ullanadigan muammo ilmiy tadqiqot ob'ekti bo'la oladi. Talabalar ilmiy-tadqiqot ishining bir shakli sifatida tanlangan mavzuni har tomonlama va chuqurroq tadqiq etish imkonini beradi, chunki ilmiy muammoning xususiyati shundan iboratki fanlar-aro integratsiyasiz tadqiq etishning iloji yo'q. [52,46]

Muammoli guruh (laboratoriya) talabalari faoliyatida soha yo'nalishining zamonaviy texnologiyalaridan modellashtirish, loyihalashning turli ko'rinishlarini, real hujjat, dasturlarni o'rganish va tahlil qilish, ishchi o'yin, tajriba o'tkazish, pedagogik jarayon samaradorligini ta'minlovchi dasturiy ta'minot ishlab chiqish va qandaydir yangilikni yaratish ishlarini qamrab oladi. Ushbu o'zgacha muhitda talabalarning jamoa bo'lib ishlash qobiliyatlari muhim ahamiyatga ega. Guruh faoliyatida anchagina global (davlat granti) tadqiqot mavzulari tadqiq etilishi sababli, laboratoriya rahbari tomonidan talabalarni bosh vazifa sari alohida

mavzular orqali birlashtirishi va boshqarishi talab etiladi. Bu masalada har bir guruh a'zolarining ta'lim yo'nalishi, qiziqishi, iqtidorini e'tiborga olishi zarur. Muammolar laboratoriyasida faoliyat yuritgan talabanning ta'lim yo'nalishi bo'yicha o'quv yillari hamda ijodiy guruh a'zosi sifatida o'zlashtirgan bilimlarini amaliy ahamiyatga ega tadqiqotlarda qo'llash imkoniyati oshadi. Shunday qilib, mazkur auditoriyadan tashqari ijodiy faoliyat shakli talabanning to'laqonli ilmiy-tadqiqot ishida muhim qadam bo'lib, kelgusi ilmiy – amaliy faoliyati uchun uchun qimmatli tajriba bo'ladi. [56,30]

Yosh izlanuvchilar o'zlarining ilmiy ishlarida erishgan yutuqlari bilan ilmiy-amaliy anjumanlarda faol qatnashadilar. Shunga o'xshash chiqishlar (taqdimotlar) orqali talabalar erishgan yutuqlarini rasmiylashtirishni o'rganadilar, oratorlik qobiliyatlari shakllanadi. O'zgacha muhit (auditoriya) qatnashchilari fikri asosida o'zlarining ishlarini baholash, yutuq va kamchiliklarini tahlil qilish imkoniga ega bo'lishadi. Anjuman dasturida rejalashtirilgan barcha mavzular, qoidaga ko'ra ijodiy bahs-munozara orqali o'tadi, tabiiy jarayonda yangi fikr va g'oyalarning kelib chiqishi talabalarda ilmiy madaniyat asoslarini bilish va rioya etish ko'nikmalari shakllanadi. Ilmiy-amaliy anjuman tadbirlari, asosan mavzularning amaliy mohiyati, muammolar va yechimlar muhokama qilinadi.

Yangi davrda jamiyaning ta'lim-tarbiya tizimi har qachongidan-da huquqiy-me'yoriy, ilmiy-metodik yo'nalishlarda faoliyat samaradorligini tizimlilik va hamkorliksiz amalga oshirish mushkul. Misol, "jismoniy madaniyat" ta'lim yo'nalishi talabalari pedagogik amaliyotga chiqishdan oldin taxmin qilinayotgan muammolar va yechimlarga bag'ishlangan ilmiy-amaliy anjuman tashkil etiladi.

Tadqiqot natijalarini rasmiylashtirish

Talabalar oliy o'quv yurtida o'qish davrida o'zining xususiyati, murakkabligi va mazmuniga ko'ra farqli ilmiy ishlarni bajaradilar: referat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ish, magistrlik dissertatsiya, tezis, maqola, taqdimot material.

Referat bu - asar (manbaa)dan parcha yoki bir nechta manbaalarga izoh berib o'tish shakli. Qaysidir ma'noda yangilik, mualliflik matni bilan konspektidan

farq qiladi. Referat matnida yangicha bayon etish usuli, materiallarning tizimga solinishi, turli dunyoqarashlar (qonuniyatlar, pedagogik vaziyat) solishtirishda muallifning o'ziga xosligi yangilik sifatida e'tirof etiladi.

Referatlashda turkumlash, umumlashtirish, bitta yoki bir nechta manbaalarni analiz va sintez kabi ilmiy bilish usullari asosida ma'lumotlar bayon etiladi.

Referat – qiyoslash, turli nuqtai-nazarlarni tahlil qilish ko'nikmasini talab qiluvchi bir yoki bir nechta manbaalarda keltirilgan g'oyalarning qisqa matnidir.

Tanlangan mavzu bo'yicha *referat* yozish orqali talabalarda mustaqil ravishda turli yondashuvlar, qarashlar, muayyan ma'lumotlar tizimini tahlil qilish, qiyoslash va umumlashtirish, tadqiq etilayotgan muammolarga nisbatan dastlabki munosabat bildirish bilan xulosalarini to'g'ri asoslash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Referat yozishni o'rganishdan maqsad, talabalar dunyoqarashini kengaytirish, fan qonuniyatlarini chuqur o'rganish, oddiy ilmiy tadqiqot metodlarini, maxsus manbaalar qidiruvini tezkor tashkil etish va ishlov berish, ishlov berilgan materiallarni rasmiylashtirish kabi dastlabki izlanish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Ta'lim yo'nalishi o'quv rejasining umumkasbiy fanlari bo'yicha o'zlashtirilgan bilimlariga asoslangan mustaqil ilmiy izlanish turi, talabalarning muayyan darajali ilmiy-nazariy va amaliy tajribalarini taqozo etuvchi ishlardan navbatdagisi – *kurs ishlaridir*. Kurs ishi, o'zining mazmuniga ko'ra aynan ilmiy-metodik izlanish shakliga to'liq mos keladi, shu sababli ilmiy manbaalarni sharhlashdan farqli, soddaroq bo'lsada tadqiqiy tajriba ma'lumotlariga asoslangan yangi bilim elementlaridan tarkib topgan bo'lishi kerak. [45,46]

Oliy ta'lim muassasida talabaning o'zlashtirgan o'quv va ilmiy-amaliy faoliyati xotimasi bu *bitiruv malakaviy ish* turidir. Muayyan ta'lim yo'nalishi bitiruvchilarining davlat ta'lim standarti talablariga mos keluvchi, talabaning o'zlashtirgan kvalifikatsion darajasining majmuaviy nazorat shaklidir.

Magistrlik ishi tugallangan mustaqil ilmiy izlanish shakli bo'lib, magistrant tomonidan zamonaviy tadqiqot metodlarini ijodiy qo'llash ko'nikmasi, etarlicha

ilmiy nazariy va ilmiy-amaliy darajasi asosida ilgari surilgan g'oyani himoya qilishga qaratilgan.

Talabalar ilmiy faoliyat turlari

1. O'quv reja doirasida faoliyat turlari (referat, kurs, bitiruv malakaviy ishlar).
2. Ta'lim dasturlaridan tashqari xoxish (ehtiyoj)iy faoliyat turlari (to'garak, konferentsiya, ko'rik-tanlov, olimpiada).

Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi o'quv rejasi bo'yicha belgilangan vaqtda, talabalar ilmiy faoliyat ishlari tarkibida fan qonuniyatlarini mustaqil o'rganish, amaliyot davridagi real pedagogik vaziyat, laboratoriya va amaliy darslar tizimi orqali jamoaviy ish malakalarini shakllantirish vazifalari rejalashtiriladi.

Talabalar tomonidan amalga oshiriladigan asosiy o'quv-tadqiqot (tekshiruv) ish turlariga kurs ishi va diplom ishlarini yozish, talabalarning o'quv-laboratoriya darslarida vazifalarni bajarish, ilmiy-amaliy seminarlarda qatnashish, shu bilan birga pedagogik amaliyot ishlari kiradi. Pedagogik amaliyot ishlari bo'yicha hisobot tayorlash uchun talabalar - amaliyot vazifalari mohiyatini qunt bilan o'rganish va uning asosida qurilgan faoliyatni tahlil qilish, hattoki real jarayonda kelib chiqadigan muammo va yechimlar bo'yicha takliflar tayorlash, xoxishiy tanlab olingan mavzu bo'yicha (kurs ishi, BMI) ilmiy tekshiruv metodlarini (anketa, so'roqnoma, nazorat mashq, test, matematik statistika) amaliy qo'llash ishlari talab etiladi. [10,39,]

Talabalar ilmiy faoliyatining darsdan tashqari turlariga - fanlar yo'nalishida tashkil etiladigan ilmiy to'garaklar, ilmiy-amaliy konferentsiyalar va talabalar ijodiy guruhlar shular jumlasidandir.

Ilmiy to'garak – oliy ta'lim tizimida talabalar ilmiy faoliyatining anchagina ommalashgan turi bo'lib, professor-o'qituvchilar tomonidan tashkil etiladi. To'garak faoliyati - ijtimoiy, gumanitar va amaliy fan muammolarini o'rganishga qaratilgan. To'garak faoliyati dasturida - talabalar tomonidan huquqiy-me'yoriy hujjatlar o'rganiladi va tahlil qilinadi, real muammo va yechimlar vaziyatini

tasvirlovchi o'yinlar, tajriba tashkil etiladi, yangi ilmiy-metodik ishlanmalarni yaratiladi.

Ilmiy-amaliy konferentsiya – talabalar ilmiy faoliyati samaradorligini ta'minlovchi muhim tadbirdir. Dolzarb muammolarga bag'ishlanadigan ilmiy-amaliy konferentsiyalarda nazariy chiqishlarga tayorgarlik ko'rishdan tashqari amaliy muammolar va real yechimlar muhokama qilinadi. Talabalarning noodatiy auditoriya oldidagi chiqishlari, taqdimot amaliyoti ularda oratorlik mahoratini shakllantirishda muhim omil bo'lib hisoblanadi.

Oliy ta'lim tizimida talabalarning muayyan turdagi ilmiy-tekshiruv ish shakllari joriy etilgan:

- ilmiy tekshiruv mazmuniga yo'naltirilgan turli o'quv auditoriya (ma'ruza, seminar, amaliy, laboratoriya) darslarda qatnashish;

- ilmiy tekshiruv yo'nalishida professor - o'qituvchi va talabalarning individual ish faoliyati;

- ilmiy to'garak va boshqa birlashmalarda (ixtirochilik) talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari;

- doimiy ilmiy muammolar va yechimlar ustida ishlaydigan ijodiy guruhlarda yosh tadqiqotchi talabalar ishtiroki;

- ilmiy-amaliy anjuman, ilmiy o'qishlar, seminar, dolzarb muammo va original yechim loyihalar bo'yicha tanlovlarda ishtirok etish;

- ta'lim muassasalarda o'tkaziladigan pedagogik amaliyot (1-4 kurs) davrida ilmiy tadqiqot (pedagogik kuzatuv, tajriba-sinov) vazifalarini mustaqil bajarish.

Keltirilgan har bir ilmiy-tadqiqot ish shakllari o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, tashkiliy masalalarda ijodiy yondashuvni taqozo etadi. Oliy ta'lim muassasalarda talabalar iqtidori, qiziqishlaridan kelib chiqib u yoki bu ilmiy-tadqiqot ish shakllariga imkon qadar keng qamrovli jalb etish muhim masaladir. Bundan tashqari ta'lim yo'nalishlarida aniq tashkiliy tizim va yetarlicha iqtisodiy ta'minot (o'quv va ilmiy-tekshiruv jihozlari) bo'lishi kerak.

Oliy ta'lim muassasalarining ko'p yillik faoliyat tajribasida talabalarning individual qiziqishlariga asoslangan quyidagi ilmiy-tadqiqot ish shakllarini misol qilish mumkin:

- ilmiy manbaalarni tahlil qilish;
- tahlil etilgan adabiy manba ma'lumotlarni tizimga solish;
- mavzuga doir ilmiy adabiyotlarni saralash, bibliografiyasini tuzish;
- ilmiy taqdimot va referat tayorlash;
- ilmiy maqola, tezis;
- kasbiy faoliyat sohasining dolzarb masalalari bo'yicha o'quv-metodik ishlanmalar ishlab chiqish;
- amaliyot davrida bajarilgan ilmiy-tekshiruv, tajriba-sinov ishlari bo'yicha ilmiy hisobot tayorlash;
- jismoniy tarbiya va sport sohasida qo'llaniladigan innovastion vositalar tuzilishi va ishlatish printsipini o'rganish;
- ta'lim jarayonida qo'llaniladigan axborot dasturiy ta'minot vositalarni o'rganish;
- ilmiy tadqiqot natijalariga matematik ishlov berish;
- kurs ishi, bitiruv-malakaviy ish, magistrlik ish.

Keltirilgan faoliyat turlarining har birida o'zining muayyan talablari mavjud bo'lib, avvaliga barchasiga aloqador umumiy pedagogik tekshiruvlarga xos talablarga to'xtalamiz. Shuni ta'kidlash joizkim, mazkur talablar boshqa fan sohalasiga ham aloqador.

Jismoniy tarbiya va sport faoliyatining asosiy ilmiy tadqiqot yo'nalishlari

Jismoniy tarbiya, sport, kasbiy-amaliy, sog'lomlashtirish va adaptiv jismoniy madaniyat tizimi sohalarida nazariy, fundamental va amaliy tadqiqotlar olib borish, metodologik yondashuvlar, vosita, metod, me'yoriy talablar, boshqaruv va tashkillash ishlari (texnologiyalari)ni ilmiy asoslash, aynan jismoniy tarbiya va sport faoliyatining asosiy ilmiy tadqiqot yo'nalishlarini belgilaydi. [24]

Fundamental ilmiy tadqiqotlar tabiat, jamiyat, inson, ong va sun'iy yaratilgan ob'ektlarning tuzilishi, ishlashi va rivojlanishining asosiy qonuniyatlari haqida yangi bilimlar olish bilan yakunlanishi kerak. Fundamental ilmiy tadqiqotlarning olingan natijalari fanning (tabiiy, texnika, tibbiyot, qishloq xo'jaligi, ijtimoiy va umumiy) muayyan sohasida ularni nazariyalar, konstepstiyalar, metodologiya, usullar, tavsiyalar va boshqa shakllarda qo'llanish maqsadida joriy etilgan bo'lishi kerak. Bu qoidalar, fanga qo'shilgan yangi hissa, yoki ilgari ma'lum bo'lgan (umum tan olingan) fan yutuqlarining yangi shakllari va g'oyalarini rivojlantirishdan iborat.[11,12]

Tadqiqot yo'nalishlari.

Umumiy jismoniy madaniyat nazariyasining fundamental muammolari:

-jismoniy madaniyat tizimi sohalarida rivojlanishning faoliyat yuritishi va takomillashtirish, umumiy qonuniyatlari;

- jismoniy madaniyat tizimida boshqaruv;

- harakatlanish (jismoniy) sifatlari (qobiliyat) ni rivojlantirishning faoliyat yuritish va takomillashtirish, umumiy qonuniyatlari;

- insonning tabiiy muhit va ekstremal hayot faoliyatining salbiy ta'sirlariga organizmni chiniqtirish, sog'ligini mustahkamlash, zararli odatlar profilaktikasining vosita va metodlari.

Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi:

- jismoniy tarbiyaning nazariy-metodologik va ijtimoiy muammolari;

- maktabgacha, umumiy-o'rta, o'rta maxsus va oliy ta'lim tizimida jismoniy tarbiya:

- sport nazariyasi va metodikasi;

- sport – pedagogik va ijtimoiy hodisa sifatida;

- sport trenirovkasining umumiy nazariyasi;

- yosh sportchilarni tayorlash nazariyasi va metodikasi;

- oliy mahorat sportining nazariyasi va metodikasi;

- ommaviy sport nazariyasi va tashkiliy asoslari.

Kasbiy – amaliy jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi:

- kasbiy – amaliy jismoniy madaniyat tizimi rivojlanishining umumiy qonuniyatlari, tashkiliy va boshqaruv asoslari;

- kasbiy – amaliy jismoniy madaniyat tizimining tarkibiy va me'yoriy asoslari.

Sog'lomlashtirish jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi:

- sog'lomlashtirish jismoniy madaniyat yo'nalishining metodologik muammolari;

- insonning hayot faoliyatida jismoniy madaniyat.

Adaptiv jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi:

- adaptiv jismoniy madaniyat yo'nalishining metodik va nazariy metodologik muammolari;

- barcha ijtimoiy – demografik va nozologik guruhlarning sog'ligida nuqsoni bo'lganlar va nogironlar jismoniy ta'limi va tarbiya muammolari;

- olimpiya o'yinlari dasturidan o'rin olgan adaptiv sport turlari, hamda nogironlarning yangi sport turlari yo'nalishi va mazmunini ilmiy asoslash;

- barcha ijtimoiy – demografik va nozologik guruhlarda salomatlik holatiga ko'ra salbiy nuqsoni bo'lganlar va nogironlarning tasviriy san'at va ijodiy faoliyatlari, hamda ularning adaptiv jismoniy madaniyat yo'nalishining muayyan turlarini birlashtiruvchi integrativ dasturlari;

- nogironlarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy salomatlik holatlarini takomillashtirish, adaptiv jismoniy reabilitatsiya.

Jismoniy madaniyat psixologiyasi:

- yoshlar jismoniy tarbiyasining psixologik qonuniyatlari;

- jismoniy madaniyat o'qituvchisining faoliyati va shaxs psixologiyasi;

- sport turlariga saralash va yo'naltirishning psixologik aspektlari;

- bolalar va o'smirlar sport psixologiyasi;

- ommaviy sport mashg'ulotlari jarayonida jismoniy va psixik barkamollikning psixologik qonuniyatlari;

- oliy yutuqlar sportida bahslashuv (musobaqa) psixologiyasi;

- trener faoliyati va shaxs psixologiyasi;

- jismoniy madaniyatning ijtimoiy – psixologik xususiyatlari.

Yangi davrda, jismoniy madaniyat va sport vositalarining shug'ullanuvchilar organizmiga sog'lomlashtirish, ta'limiy va tarbiyaviy ta'sirlari, shu bilan birga yangi, noan'anaviy sport turlarining turli yosh, jins, ma'lumoti, turmush tarzi, ta'lim olishi, mehnat faoliyati samaradorligiga ta'sir mexanizmlarini o'rganish, ilmiy tadqiq etish o'ta dolzarbdir.[45].

Jismoniy tarbiya va sport vositalari va metodlarining tarbiyaviy ta'sir imkoniyatlarini tadqiq etishda asosan shug'ullanuvchilarning shaxs sifatlarini tarbiyalash metodikalarini ilmiy ishlab chiqishga ehtiyoj seziladi, shu jumladan: mehnat, ta'lim olish, jismoniy madaniyat mashg'ulotlariga ijobiy munosabat; yo'nalishlar; qadr-qimmat hissini; kamtarlikni; murakkab harakat amallarini oldindan puxta fikrlash (ideomotor) odati; jamoada nafaqat o'zining hatti-harakatlari, balkim jamoadoshlari uchun javobgarlik hissini tarbiyalash va boshqalar.

Jismoniy tarbiya va sport vositalari, metodlarining kasbiy-amaliy yo'nalishlarini tadqiq etishning ham o'ziga xos muhim jihatlari mavjud. Aynan, shug'ullanuvchilar qobiliyatlarini rivojlantirish, ta'lim samaradorligini o'rganish, o'quv dasturlari, sport, Vatan mudofaasi xizmatida kasbiy mahorat va jismoniy mashqlarni qo'llash metodikalarini (ta'lim texnologiyalari)ni ilmiy tadqiq qilishga, faol dam olish, aqliy, jismoniy va emotsional zo'riqishdan keyin qayta tiklanish, ta'lim, sport va kasbiy faoliyatga asta-sekinlikda kirishish, jismoniy tarbiya va sport vositalarining adaptastion – moslashuv imkoniyatlarini ilmiy tadqiq etish, metodika (texnologiyalar) ni ishlab chiqish ehtiyojlari seziladi.[42,53]

Ta'lim muassasalarda jismoniy tarbiya darslarini tashkil etish va o'tkazish yo'nalishida yig'ilgan muammolarning maxsus ilmiy asoslash ehtiyojlaridan:

- darsning mazmuni va uning alohida qismlari, bir mashqdan ikkinchi va undan keyingiga o'tishda mashqlarning ijobiylik va salbiylik o'tish effektiga ko'ra ta'lim ketma-ketligini rejalashtirish;

- dars jarayonida individual (maksimal) imkoniyatlarga mos jismoniy yuklama va dam olish tartibini ishlab chiqish;

- shug'ullanuvchilarning yangi mashqlarga o'rgatish jarayonida diqqat, harakat xotirasi, iroda va kayfiyatini boshqarish;

- dars jarayonida o'quvchilarni boshqarish usullari (buyruq, ko'rsatma, shaxsiy o'rnak, rag'batlantirish, tanbeh, ishontirish v boshq.) turli shug'ullanuvchilar kategoriyalarida, darsning turli vaziyatlarida qo'llash xususiyatlari;

- jismoniy madaniyat darslarida dastur bo'limining nazariy qismini joriy etish imkoniyatlari;

- o'qituvchi va o'quvchining dars jarayonidagi o'zaro munosabatlari, o'qituvchining o'quvchilarga differentsial, individual va shaxsli yondashuvi;

- uyga vazifalar tizimi va uning samaradorligi.

O'zbekiston davlatining uzluksiz ta'lim tizimida boshlang'ich bo'g'in, maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasiga doir tematik mavzular ham o'zining dolzarbligi bilan yosh izlanuvchilar orasida katta qiziqish uyg'otadi.

1.2. Tizimli yondashuv mohiyatida ilmiy faoliyatini boshqarish

Zamonaviy pedagogika fani pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish g'oyalarini har tomonlama, turli nuqtai nazardan o'rganishga intilish bilan bir qatorda, ularni ta'lim amaliyotiga tatbiq etishning yo'l-yo'riqlarini ishlab chiqadi. Bugungi kun pedagogika fanida tizimli yondashuv metodologiyasi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarisiz pedagogik jarayonlar samaradorligini ta'minlashni tasavvur etib bo'lmaydi. [51,42]

Bunday innovatsion yondashuv hamda AKT vositalarining joriy etilishi mazkur jarayonlarda tasodifiy va kutilmagan holatlarning oldini olishga xizmat qiladi. Tizimli yondashuvda ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan, pedagogik ahamiyat kasb etuvchi barcha jarayonlar majmui yaxlit tizim sifatida, ya'ni tashqi muhitda xizmat qilayotgan murakkab pedagogik tizim sifatida ko'rib chiqiladi.

Tizimli yondashuv pedagogik jarayonlar samaradorligini o'rganishda o'ziga xos yaxlitlik, umumiylik, universallik, differentsiallik kabi tushunchalar asosida

mujassamlashtirilgan yangi texnologiyalar, ya'ni integratsion texnologiyalar va AKT vositalarining joriy etilishini o'z ichiga oladi.

Tizimli yondashuv yo'nalishidagi barcha bilim, ko'nikma va malakalar majmui talabalar faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va boshqarishda professor-o'qituvchilarga qo'yilayotgan talablar majmuini ifodalashi bilan bir qatorda, ularning faoliyati samaradorligini ta'minlovchi eng zarur omillar hisoblanadi. Tizimli yondashuvning asosiy tushunchasi «tizim» bo'lib, aloqa, munosabatlar, integratsiya, yaxlitlik, tashkil etuvchi qismlar kabi tushunchalar orqali ifodalanadi. Tizimning bir-biri bilan bog'liq bo'lgan, o'zaro ta'sir etuvchi komponentlarining majmui yaxlit obyektini tashkil etadi. [41,42,43]

G'arbda tizimlar nazariyasini R. Akoff, O. Lange, R. Merton, M. Mesarovich, T. Parsons, U. Ross Eshbi va boshqalar yanada rivojlantirishdi. Rus olimlaridan V. G. Afanasev, V. M. Glushkov, V. P. Kuzmin, Yu. G. Markov, I. B. Novik, L. A. Petrushenko, V. N. Sadovskiy, M. I. Setrov, V. S. Tyuxtin, A. I. Uemov, E. G. Yudin va boshqalar tizimlar nazariyasi va tizimli tahlil ilmiy yo'nalishining rivojlanishiga o'z hissasini qo'shishgan.

Pedagogik tizimni o'zgartirish, uni qayta tashkil etish va moslashtirish qaysidir komponent yoki bir necha komponentlarning o'zaro ta'sir ko'rsatish yo'nalishiga bog'liq bo'ladi. Masalan, pedagogik jarayon subyektlari faolligini ta'minlash, mazkur jarayonni tashkil etish va boshqarishning ilmiy-metodik ta'minotini rivojlantirish, ta'lim mazmunini takomillashtirish va boshqalar. Tizimli yondashuv yo'nalishida turlicha qarashlar mavjud bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi: [44]

1. Tizimlilik, yaxlitlilik — bunday shakldagi tizimni komponentlar, o'zaro ta'sir etuvchi qismlar va bo'g'inlarning o'zaro bog'liqligi va aloqadorligi tashkil etadi va ularning o'zaro birikishi funksional vazifalarni amalga oshirish va rivojlantirishni ta'minlaydi.

2. Pedagogik tizimda tizimni tashkil etuvchi omillardan biri maqsad bo'lib, unga erishish uchun uslub va vositalar zarur hisoblanadi. Maqsadga erishishda tizim va uning komponentlarining harakati tizim funksiyasining mohiyatini

belgilaydi.

3. Pedagogik tizim uni tashkil etuvchi komponentlar majmuini ifodalab, uning o'zgarishi ichki ziddiyatlarga bog'liq bo'ladi.

4. Pedagogik tizim ochiq bo'lganligi sababli tashqi muhit bilan ko'pgina kommunikatsiyalar orqali bog'liq bo'ladi. Tashqi muhit va mavjud munosabatlar pedagogik tizimning harakatlanishi va rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

5. Axborotlarning pedagogik tizimga kelib tushishi va undan qayta uzatilishi tizim komponentlarining o'zaro va butun bir tizim bilan hamda tizimning tashqi muhit bilan aloqa qilish uslublari hisoblanadi.

Mamlakatimizda va xoriyda pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishning ilmiy asoslari vujudga kelishiga ko'ra o'zining chuqur tarixiy ildizlariga ega bo'lib — bu tizimli yondashuvning rivojlanish jarayonidir. Pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishga ilmiy yondashuvning barcha asoslari umumnazariy, umumboshqaruv, umumtexnologik, umumtizimlilik yondashuvlar bo'yicha olib borilgan izlanishlarning natijalariga asoslanadi. Shundan kelib chiqib, tadqiqotchi, olim, rahbar yoki pedagog har bir hodisa va voqeani, har bir obyektini hamda o'z faoliyatini tizim sifatida hisoblab, tizimli yondashuv tamoyillarini qo'llashi zarur. [23,24,25]

Hozirgi kunda, jismoniy madaniyatni rivojlantirishda tizimli yondoshish oily ta'lim sharoitida keng qo'llaniladi: talabalarning jismoniy rivojlanishi va jismoniy tarbiyasi xususiyati haqida ma'lumoti; talabalarni guruhlarga taqsimlash uchun maxsus mezonlar; o'quvchilarni jismoniy tarbiya sohasidagi ta'lim vazifalarini bajarish uchun faollashtirish uchun pedagogik shart-sharoitlarni rivojlanganligi, bir qator pedagogik tadqiqotlarda o'qituvchining pedagogik faoliyatning o'zaro bog'liq g'oyalari, tushunchalari va usullarini ma'lum bir xarakterli to'plamini qo'llashning metodologik yo'nalishi "yondashuv" deb ta'riflanadi. Ta'kidlash joizki, yondashuv kompleks pedagogik vosita (ehtimol, usul, "umumiy" usul), shuningdek, (tarkibiy qism sifatida) tushuniladi L.P Matveev, V.A. Slastenin fikricha tizim yondashuvi pedagogik bilim yoki transformatsiya ob'ekti tizim sifatida qaraladigan faoliyatida o'ziga xos uslubiy yo'nalish hisoblanadi. Bu o'rganilayotgan hodisaga ta'sir

qiluvchi barcha dalillarni tahlil qilishning umumiy ilmiy usuli, bu qaror qabul qilishdan oldin e'tiborga olinishi kerak. Shu nuqtai nazardan, (bu ta'riflarga asoslanib), pedagogik amaliyotda tan olish, tashkil etish va amalga oshirishda tizimlar yondashuvining dolzarbligi imkon berganligi sababli belgilanishi mumkin:

- ta'lim jarayonining mohiyatiga chuqur kirib borishi, pedagogik muammolarning keng doirasini qamrab olish, pedagogik jarayonlarning o'zaro bog'liqligi va o'zaro bog'liqligini tartibga solib turish, bu ta'limning murakkab, murakkab va ko'p o'lchovli maqsad va vazifalarini hal qilishda katta yordam beradi;

- pedagogik tadqiqotning asosiy mavzusini bilish va almashtirish jarayonlarini optimallashtirishga imkon beradigan ta'lim jarayonining mexanizmlari to'g'risida ko'proq ob'ektiv ma'lumotga ega bo'lish - shaxs o'zining barcha turlarining xilma-xilligi va shaxsiy o'sishiga;

Tizim yondashuvining etakchi g'oyasi va maqsadi - har qanday idrok va faoliyat ob'ektlarini o'zining o'ziga xos tuzilishiga (tuzilishiga), mohiyatiga va xususiyatlariga ega tizim sifatida ko'rib chiqishdan iborat. Jismoniy madaniyat sohasida, masalan, jismoniy tarbiya va muhim xususiyatlar - jismoniy shaxsning (maktabshunoslik) jismoniy tarbiya - o'zaro bog'liqlikda tizim yaratish omillari ro'yxatga olinishi mumkin. [27,28]

Tizimli yondashuv metodologiyasiga muvofiq, jismoniy madaniyat murakkab, tizimli ravishda tashkil qilinadigan ob'ekt sifatida ko'rib chiqiladi va quyidagilar bilan izchil ravishda aniqlanadi: [30]

- 1) foydalanish maqsadi (maqsadli tahlil);
- 2) tarkibiy qismlarning tarkibi (tarkibiy tahlil);
- 3) ichki va tashqi funktsiyalar mexanizmlari (funktsional tahlil);
- 4) paydo bo'lishi va rivojlanishi (genetik tahlil).

Tarkibiy tahlil sport madaniyatining ichki tarkibini aniqlashga, uning tarkibiy qismlarini aniqlashga, ularning o'rnida sifat jihatidan farq qiladigan va uning faoliyatida ishtirok etishiga imkon berdi. Bu tarkibiy qismlarning har biri o'zining

mohiyatidan (umumiy, umumiy tizim - jismoniy madaniyati elementi) va tarkibiy (ichki tuzilish) elementlaridan kelib chiqadi. Dialektik mantiq ushbu mavzuni o'z rivojlanishida ko'rib chiqishni talab qiladi. Shuning uchun jismoniy madaniyatining maqsadli, tizimli va funktsional tahlilini genetik tahlil qilish bilan yakunlash, bu uning rivojlanishining sifat jihatidan turli darajalarini ajratib olish, uning kelib chiqishini, rivojlanishi va shakllanish modellarini belgilash imkonini beradi. [41,43,50]

Tizimli tahlil materiallaridan uning tarkibiy qismlarining o'zaro ta'siri natijalari sifatida yangi tizimiy fazilatlar paydo bo'lishi va rivojlanishi qonunlari va mexanizmlarini aniqlab beruvchi jismoniy madaniyatining nazariy modelini yaratish uchun foydalanilgan. Pedagogik tizimlar ijtimoiy tizimlarga kiradi va Bospalko ushbu xususiyatlarga ega shaxsni shakllantirishda tashkiliy, maqsadga yo'naltirilgan pedagogik ta'sir ko'rsatish uchun zarur bo'lgan vositalar, usullar va jarayonlar to'plami sifatida. Hozirgi kunda bir qator ishlar umumiy pedagogik tizim sifatida umumiy madaniy va professional bilimlarni shakllantirish jarayonini boshqarish jarayoni sifatida o'rganishga yondashuvning yuqori samaradorligini ko'rsatdi. [51,48]

Oliy ta'limda o'quv jarayonida talabalarning jismoniy madaniyatini shakllantirish jismoniy tarbiya va sport sohasidagi kelajak mutaxassisining umumiy madaniy va professional salohiyatlari tizimining yo'nalishlaridan biridir. Faoliyat maqsadlarining sifat jihatidan o'ziga xosligi oliy ta'lim o'quv jarayonida talabalarning jismoniy madaniyatini shakllantirish imkoniyatlarini va funktsional tizim sifatida uni tizimli yondashuvdan o'rganish zarurligini belgilaydi. [55]

Shunday qilib, maqsadli tahlil talabalarning jismoniy madaniyatini shakllantirish tizimini o'rganish va oily ta'limda o'qish jarayonida talabalarning umumiy madaniy va professional qobiliyatlarini shakllantirish tizimini ajratishga imkon berdi. Zarur bo'lgan maqsadga muvofiqlik tizimning tarkibiy qismini va ushbu tuzumni tashkil etuvchi alohida komponentlarning o'zaro bog'liqligini ta'minlaydi, bu tizim tuzilishi, ichki tuzilishi haqida g'oyalar beradi. Tadqiqot jarayonida murakkab ob'ekt polistirstruktiv, ko'p bosqichli shakllanish ko'rinishida

namoyon bo'ladi. Tizimning turli xil tarkibiy qismlarida integral agregat tuzilishi shakllanadi. Infratuzilmalarning har biri o'zining funktsional xususiyatlariga ega, ular tizimning ishlashida namoyon bo'ladi. Strukturaviy tahlil talabalarning jismoniy madaniyatini shakllantirish tizimining tarkibiy qismlarini va oily ta'limda o'qiyotgan talabalarning umumiy madaniy va professional qobiliyatlarini shakllantirish tizimini aniqlashga imkon berdi, ular diqqat markazida sifat jihatidan farq qiladi va ularning ichki tarkibini aniqlaydi.

Shuning uchun aniqlagan tizimlarning maqsad, komponent va funktsional tahlillari genetik tahlil bilan birlashtirildi. Ushbu turdagi tahlillardan foydalangan holda, talabalarning jismoniy madaniyatini sifat jihatidan turli xil rivojlantirish darajasini va tanlangan sport turlari asosida "Jismoniy madaniyat" fanidan jismoniy tarbiya jarayonida umumiy madaniy va kasbiy yetukliklarni shakllantirish bosqichlarini aniqlash, ularning paydo bo'lishi, rivojlanishi va shakllantirilishi jarayonini o'rganib borishadi. Tizim tahlilining natijalari tizim sintezi uchun ishlatilgan bo'lib, natijada talabalarning jismoniy madaniyatni shakllantirishning umumiy nazariy modellarini yaratish va eksperimental tadqiq etish hamda umumiy madaniy va professional malakalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa, ushbu modellarning individual komponentlari o'zaro ta'sirining ajralmas natijasi sifatida yangi tizimli fazilatlar paydo bo'lishining va rivojlanishining qonun va mexanizmlarini aniqlash imkonini berdi.

V.G. Afanasev sistemalarni birlashtiruvchi xususiyatlar deb ta'riflash mumkin bo'lgan bir qator xususiyatlarni belgilaydi: integral xususiyatlarning mavjudligi (tizimli), ya'ni. tizimning alohida elementlaridan hech biri yo'qligi; tizimning tarkibiy qismlari, tarkibiy qismlari va ularning qismlari mavjudligi; strukturaning mavjudligi, ya'ni. ba'zi bir aloqalar, qismlar va elementlar o'rtasidagi munosabatlar; butun tizimning funktsional xususiyatlarining va individual komponentlarining mavjudligi; tizimning kommunikativ xususiyatlarining mavjudligi ikki shaklda namoyon bo'ladi: atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlar shaklida va ushbu tizimning sub-va supersystemlar bilan o'zaro ta'siri shaklida. quyi yoki undan

yuqori darajadagi tizimlar, ularning bir qismi (quyi tizimi) yoki umuman olganda; tarixiy, hozirgi va kelajakdagi tarixiylik, uzluksizlik yoki bog'liqlik. [53,54]

Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonida talabalarning jismoniy madaniyatni shakllantirish muammolarini nazariy o'rganish natijalarini umumlashtirish, tizimli yondoshuv asosida quyidagi xulosa chiqarish mumkin:

1. Tizimli yondashuv - ilmiy axborot metodologiyasining yo'nalishi, ob'ektlarni ob'ekt sifatida ko'rib chiqishga asoslangan umumiy ilmiy-metodik printsiplarning to'plamidir. Tizim yondashuvining asosiy tamoyillari - mustahkamlik, yaxlitlik, strukturaning ierarxiyasi, tuzilishi, ko'pligi.

2. Tizim yondashuvi metodologiyasiga muvofiq, jismoniy madaniyat murakkab tizimli ravishda tashkil qilinadigan ob'ekt sifatida ko'rib chiqiladi va quyidagilar bilan izchil ravishda aniqlanadi:

- 1) foydalanish maqsadi (maqsadli tahlil);
- 2) tarkibiy qismlarning tarkibi (tarkibiy tahlil);
- 3) ichki va tashqi funktsiyalar mexanizmlari (funktsional tahlil);
- 4) paydo bo'lishi va rivojlanishi (genetik tahlil).

3. "Jismoniy madaniyat" fanidan tanlangan sportga asoslangan jismoniy tarbiya jarayonida tanlangan talabaning jismoniy madaniyatni shakllantirish tizimi (umumiy madaniy va professional qobiliyatlarni shakllantirish) biz aniqlagan xususiyatlardan (maqsadlar, mazmun, shakllar) , o'qitish metodikasi va vositalaridan) to'liq va to'liq tavsifi uchun zarur va etarli.

4. Model xususiyatlarining natijalarini tahlil qilish bizga insonning jismoniy madaniyat tarkibining zarur va etarli tarkibiy qismlari: motivatsion, shaxsiy-xulq-atvorli, jismoniy, axborot, aks etuvchi, operatsion ekanligiga ishonishimizga sabab bo'ladi.

5. Tizimli tahlilning metodologiyasiga muvofiq, bir kishining jismoniy madaniyati tizimli ravishda tashkil etilgan ob'ekt sifatida ko'rib chiqiladi va maqsadli yo'nalish, tarkibiy qismlar tarkibi, ichki va tashqi funktsiyalar mexanizmlari, paydo bo'lishi va rivojlanishi bilan izchil ravishda aniqlanadi.

6. Jismoniy madaniyatning maqsadlari va mazmuni (faoliyat yondashuvi), shaxsiy xususiyatlar (shaxsga asoslangan yondashuv) va uning tizimli tashkiloti (tizim yondashuvi) tushunchasi bilan jismoniy madaniyatining shartlilikini e'tirof etish asosida biz jismoniy madaniyatni insonning odatiy, tizimli ravishda tashkil etilishi va shaxsga yo'naltirilgan xarakteristikasi sifatida tushunamiz. uning maqsadi va mazmuniga mos keladigan va uni amaliy va ijtimoiy jihatdan maqbul darajada amalga oshirishni ta'minlaydigan jismoniy madaniyat faoliyatining predmeti sifatida namoyon bo'ladi.

7. Jismoniy madaniyatni shakllantirishda maqsadlar, vazifalar va xususiyatlar (jismoniy tarbiya mazmuni, predmeti va ob'ekti), funktsional (jismoniy tarbiya jarayonini, usullari va shakllari, faoliyat turlari) tarkibiy qismlarining sifat jihatidan o'ziga xosligi bilan tavsiflangan pedagogik tizim sifatida ko'rib chiqiladi.

L.M. Kulikov, S.G. Serikovlar zamonaviy haqiqatlarni hisobga olgan holda, oliy ta'lim muassasalarining jismoniy tarbiya faoliyatida strategik rejalashtirishning dolzarbligi asoslanadi. Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda tizimli yondashuvining asosiy qoidalarini talqin qildi. Tizimli yondoshuv asosida ishlab chiqilgan tegishli strategiyaning mualliflik versiyasi taqdim etildi. Rivojlanishning strategik yo'nalishlari, tegishli vazifalar va indikativ ko'rsatkichlar aniqlandi.

Tizimdagi yondashuvni rivojlantirishga o'z hissasini qo'shgan ko'plab tadqiqotchilar kompozitsiya sifatida har qanday tizimda mavjud bo'lgan muhim xususiyatni ko'rsatmoqdalar. Masalan, A.N. Averyanov, xususan, dunyoning dunyoviy bilimlari ob'ektni cheklangan elementlarning to'plami sifatida ko'rib chiqilishini nazarda tutadi . Shu munosabat bilan, jismoniy madaniyatni rivojlantirish strategiyasini muntazam asosda ishlab chiqishda, uning muayyan elementlarni o'z ichiga olganligini ta'kidlash mantiqiy. Eng keng tarqalgan holatda uning tarkibi, bizning fikrimizcha, missiya, o'quv yurtining kontseptual faoliyati, qisqa muddatli va uzoq muddatli vazifalar, belgilangan vazifalarni bajarishning indikativ ko'rsatkichlarini izohlab o'tgan. Tizim doimo muayyan munosabatlarga ega va ular tarkibidagi elementlarning ierarxiyasiga ega . Boshqacha qilib

aytganda, aks ettirilgan haqiqatga tizimli yondashuvni qo'llashning muhim jihati tizimni tashkil etuvchi tarkibiy qismlarning tuzilishini tashkil qilishdir. Tegishli tarkibiy tuzilmalar asosiy va yordamchi elementlarni, shu yoki boshqa qurilish qonunlarini belgilaydigan o'zaro munosabatlarni o'rnatishni o'z ichiga oladi.

Tizim yondashuvi sohasidagi ilmiy ishlarni o'rganish, tadqiqotchilarning ko'pchiligi har qanday tizimning rivojlanishlilik xususiyatiga ega ekanligini ta'kidlaydi. Rivojlanish jarayonida tizim butun boradi tug'ilishdan tortib, muqarrar sifatli konvertatsiya qilishgacha, shu munosabat bilan, universitetning rivojlanish strategiyasini tizimli nuqtai nazardan hisobga olgan holda, ushbu tizimning genetik xususiyatlariga to'xtalish mantiqan to'g'ri keladi. Strategiyaning kontseptsiyasida, uzoq muddatli davrga yo'naltirilganligi va ob'ektni vaqt va makonda rivojlanish jarayoni bilan ajralib turadigan birlashganligi sababli ma'lum bir geneziya allaqachon yaratilgan. Buni ta'lim tizimini boshqarishda umumiy qabul qilingan yondashuvlar bilan bog'lash bilan, vazifalarni hal qilishda ta'lim muassasasining izchil rivojlanishi haqida gap boradi. Ko'zda tutilgan strategiyaning amalga oshirishning har bir bosqichi oxirida ta'lim muassasasini yanada rivojlantirish uchun imkoniyatni tanlashning asosiy imkoniyati bo'lishi kerak. [51]

Shunday qilib, tizimli yondashuv keng ma'noda turli xil boshqaruv va pedagogik vositalarni birgalikda ko'rib chiqishni ta'minlaydi, uning amalga oshirilishi ta'lim muassasasining faoliyatida uzoq muddatli istiqbolda uning eng samarali rivojlanishiga hissa qo'shadi. Tegishli mablag'lar sun'iy ta'lim tizimi sifatida ishlaydi. Ushbu tizim haqida umumiy ma'noda gapiradigan bo'lsak, uning elementlari maqsadlari bilan belgilanib, ular erishilgan natijalar uning dizayni jarayoniga yo'naltirilgan.

Pedagogik jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilishga tizimli yondashuvning mazmun va mohiyatini quyidagi tamoyillar asosida ko'rsatishimiz mumkin:

- pedagogik jarayon ishtirokchilari hisoblangan professor-o'qituvchilar va talabalar mazkur jarayon subyektlari sifatida faoliyat ko'rsatishi, ya'ni pedagogik jarayonlarda subyekt-subyekt munosabatlarining qaror topishi;

- pedagogik jarayon subyektlari faoliyatining maqsadga yo'naltirilganligi, izchilligi va o'zaro bog'liqligi;

- majmuaviylilik — pedagogik jarayonlar o'zaro bog'liq va aloqador bo'lgan komponentlar majmui ekanligi;

- integrativlik — harakatlanish va rivojlanishga xizmat qiluvchi ichki va tashqi omillarning o'zaro birligi;

- o'zaro bog'liqlik — pedagogik jarayonlar alohida bir tizim sifatida va yuqori tartibli yaxlit pedagogik tizimning tashkil etuvchi komponenti sifatida mavjudligi;

- kommunikativlik — pedagogik tizimning tashqi muhit va boshqa tizimlar bilan o'zaro ta'sir etish xususiyatlariga ega ekanligi. [55]

Pedagogik jarayonlarda subyektlar faoliyatini muvofiqlashtirishda ularning mustaqil va samarali fikrlashining muhim mexanizmi sifatida refleksiv yondashuv o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Refleksiv yondashuv jarayonida o'rganilayotgan tushunchalarni keng tizim kontekstida tushuntirish jarayonlarini alohida tashkil etish (vujudga kelayotgan vaziyatlarni va subyektlar xatti-harakatlarini baholash, belgilangan vazifalarni samarali bajarish usullari va yo'nalishlarini aniqlash), subyektlarning o'zini-o'zi tahlil qilishi, o'z tushunchalari hamda xatti-harakatlarini faol o'ylab ko'rishi uchun shart-sharoitlar yaratadi.

Vaziyatli yondashuv — pedagogik jarayon samaradorligini aniq vaziyatlarga ko'ra aniqlashni ko'zda tutadi. Vujudga kelayotgan vaziyatlarga ko'ra subyektlar faoliyatini muvofiqlashtirib boshqarish eng samarali usullardan biri hisoblanadi.

Vaziyatli yondashuvda boshqariluvchi obyekt hisoblangan pedagogik jarayonning aniq sharoitdagi ichki va tashqi vaziyatiga qarab subyektlar (talabalar) faoliyatini muvofiqlashtirish mazkur jarayon samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Vaziyatli yondashuv jarayonida quyidagilarni inobatga olish o'ziga xos ahamiyat kasb etadi:

- pedagogik jarayonlarni takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan omillarni aniqlash maqsadida pedagogik jarayonda vujudga kelayotgan vaziyatlarni o'rganish, tahlil qilish va obyektiv baholash;

- turli pedagogik vaziyatlarda erishish mumkin bo'lgan natijalarning samaradorligini oldindan aniqlash;

- pedagogik jarayonlarni va subyektlar faoliyatini ilmiy asosda tashkil etishni rejalashtirishda mazkur jarayonga tasir ko'rsatuvchi omillarni hamda vujudga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni oldindan tasavvur qilish asosida subyektlar faolligini ta'minlash yo'llarini belgilash. Sodda qilib aytganda, muvofiqlashtirilgan yondashuvni amaliyotga tatbiq etilishi natijasida subyektlarning faolligini hamda pedagogik jarayon samaradorligini ta'minlash uchun sarf etiladigan mehnat va vaqt tejaladi, shuningdek, pedagogik jarayonlarda bir tomonlamalilik (subyekt sifatida faqat o'qituvchining o'zi faoliyat ko'rsatishi) bartaraf etiladi. Bunday yondashuvning asosiy g'oyasi shundan iboratki, hech bir jarayon, jumladan, pedagogik jarayon ham o'z-o'zicha hech qanday ahamiyat kasb etmaydi.

1.3 Ta'lim sifati zamonaviy oily ta'limning samaradorlik sharti.

Zamonaviy ta'lim sifatini ta'minlash masalasi, xususan universitetning faoliyat ko'rsatishining ko'plab yo'nalishlarini o'z ichiga olishi kerak bo'lgan tizimli muammo. Shuning uchun faqatgina integratsiyalashgan tizimli yondashuv ijobiy natijalarga va taklif etilayotgan ta'limning yuqori sifatini ta'minlashi mumkin. Ta'lim xizmatlari bozorida jiddiy raqobat sharoitida faqat rejalashtirish va sifatni boshqarish masalalari bilan shug'ullanadigan universitetlar raqobatga dosh bera oladi.

Universitet ishini rejalashtirishda nafaqat mavjud ikoniyatlarni saqlab qolish, balki raqobatbardosh va izlanuvchan universitet bo'lish uchun nima qilish kerak degan tabiiy savol tug'iladi.

M.K. Ammosova (2017) ettita asosiy yo'nalish bo'yicha sifat ko'rsatkichlarini taqdim etadi:

- ta'lim dasturlarining sifati;
- fakultetning sifati;
- talabalarning sifati;

- ishlatilgan ta'lim texnologiyalarining sifati;
- o'quv jarayonini moddiy va texnik jihatdan qo'llab-quvvatlash sifati;
- moliyaviy xavfsizlikning sifati;
- jarayonni boshqarish sifati (shakli).

Ta'lim dasturlarining sifati bakalavriat, magistratura va tayanch doktorantura uchun yangi ommabop ta'lim dasturlarini ishlab chiqishni anglatadi. Universitetda juda ko'p ishlar ta'lim dasturlari mazmunini takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilmoqda.

Strategik akademik tashabbuslar doirasida universitet mahalliy va xorijiy universitetlar bilan tarmoq ta'lim dasturlari ishlab chiqilmoqda. Modulli o'quv dasturlariga bosqichma-bosqich o'tish amalga oshirilmoqda, talabalar uchun individual ta'lim yo'lini yaratish imkoniyatlari nafaqat modul va fanlarni emas, balki o'qituvchilarni tanlash huquqi bilan kengaytirilmoqda.

Universitetda ta'lim sifati yuqori darajadagi ta'lim berishni (tashkil etishni, boshqarishni) anglatadi. Zamonaviy o'qituvchi o'zlarining professional bilimlarini keng doirasiga ega bo'lishi, jumladan: mavzusini mukammal bilishi, uzluksiz kasbiy o'zini-o'zi rivojlantirishi bilan etakchilik fazilatlariga ega yuqori malakali, ajoyib, ijodiy inson bo'lishi kerak. Faqat bugungi kunda bunday o'qituvchi o'z mavzusi bilan o'quvchini o'ziga jalb qilishi mumkin. V.I.Lyax

O'qituvchilarning bilim va ko'nikmalariga qo'shimcha ravishda pedagogik vakolati ham talabalarni o'qitish va o'qitish funksiyalarini bajarishi uchun zarur bo'lgan tadqiqot va rivojlantirish qobiliyatlarining mavjudligi hisoblanadi. [21]

Universitetda ilmiy ishlar o'qituvchining ta'lim faoliyati bilan uzviy bog'liqdir. Oliy ta'lim professor o'qituvchilar ayniqsa ilmiy darajali, tadqiqotchi bo'lishi bilan birga fan doirasida yaratilgan yangi innovastion yangiliklarni o'zlashtirishi va amal qilish kerak.

O'tgan davrlarda professional bilimlarning an'anaviy ta'limga xos lektsiyalar tashkil etilar va ortiqcha muammolarsiz dars mashg'ulotlarini o'tkazish mumkin bo'lgan. Bugungi kunda, global internet tarmoqlarida har qanday axborotning mavjudligi sharoitida talabalarni intizomiy talablar bilan emas, balki innovastion

muhit bilan qiziqtirish mumkin. Shu sababli, bakalavriat va magistratura ta'lim sifati qiziqarli bo'lishi uchun, o'qituvchilarning doimo izlanishi va yangiliklarni izlashi kerak, bu uning tadqiqot va innovatsion faoliyatida eng aniq namoyon bo'lishi mumkin.[63,66]

So'nggi yillarda sifatli ta'lim ham zamonaviy ta'lim texnologiyalarini rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir . O'qituvchilar tomonidan yangi uslublar va o'qitish metodlarini o'zlashtirish interfaol o'qitish usullari (munozaralar, o'yinlar, treninglar va boshqalar) va zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan faol foydalanish, masalan, ta'lim sohasida faol targ'ibot qilinadigan loyiha usulini qidirishda ijodiy yondashuv zarur. Faqat turli xil shakllar va o'qitish metodlarini mohirona kombinatsiyalash orqali, mavjud talabalarni o'z mavzusiga bo'lgan qiziqishini uyg'otishi va buning natijasida ular o'qishga davom ettirish va kelgusida professional faoliyatni davom ettirish mumkin.

Globalashuv davrining iqtisodiy manfaatdorlik xususiyatlarida moliyaviy masalalarni echmasdan turib universitetni yanada tizimli rivojlantirishning iloji yo'q. Aksariyat cheklangan byudjetni moliyalashtirish sharoitida moliyaviy xavfsizlikning sifati ham oldinga chiqmoqda ishonchli moliyalashtirishsiz universitetning barqarorligi va rivojlanishi haqida gapirish mumkin emas. [44]

Universitetlarda optimallashtirilgan dasturlar ishlab chiqmoqda:

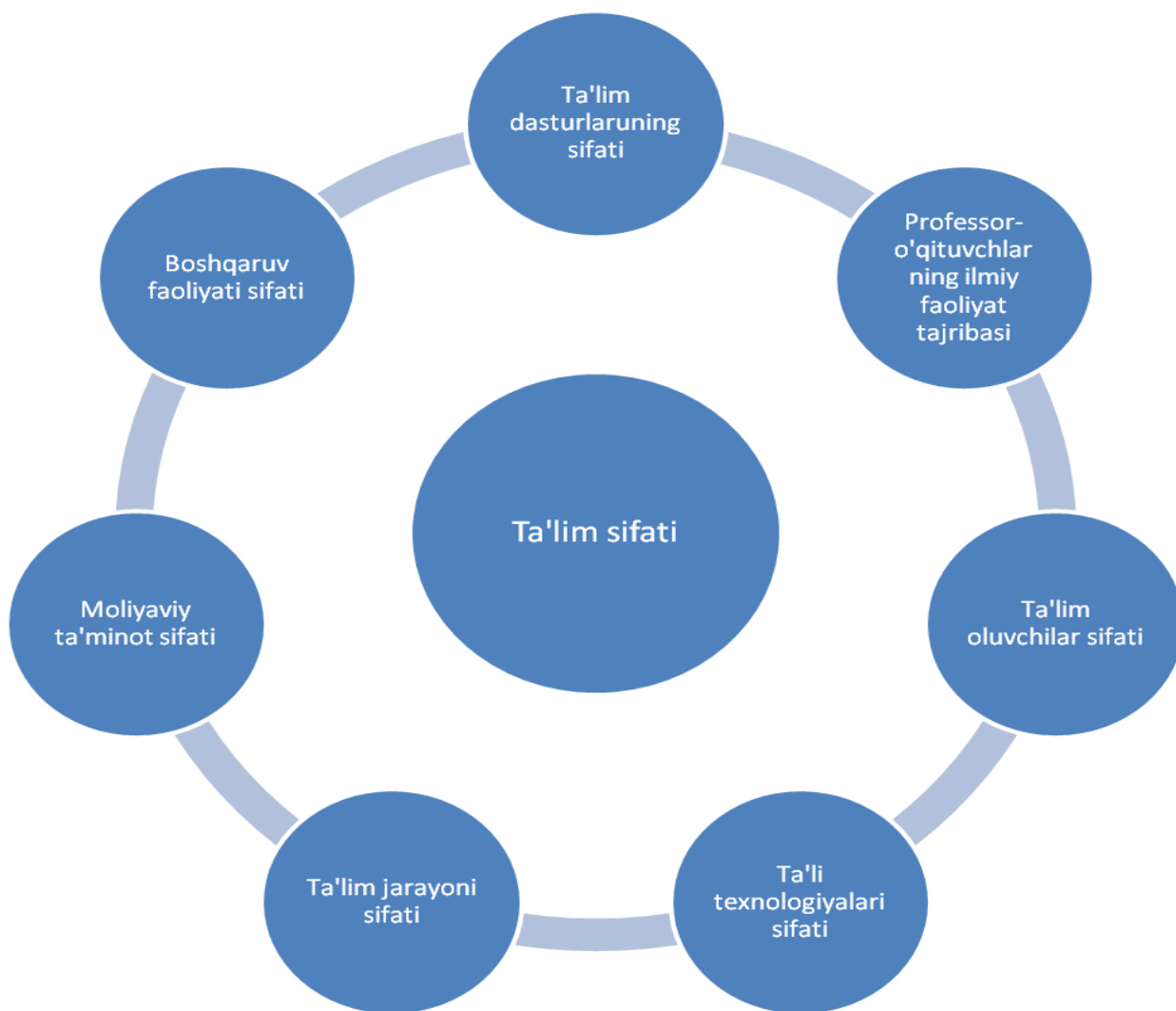
Ushbu optimallashtirilgan dasturlar beshta asosiy yo'nalishdan iborat:

- ta'lim faoliyati;
- tadqiqot va innovatsiya;
- moliyaviy-iqtisodiy faoliyat;
- infratuzilma;
- universitet boshqaruvi.

Ushbu sohalar bo'yicha tegishli chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda, natijalar prognoz qilinmoqda va ushbu sohalarning har biriga rejalashtirilgan tadbirlarning samaradorlik ko'rsatkichlari ishlab chiqilgan. Amalga oshirilgan ishlar natijasida ushbu sohalarda ishlarni takomillashtirish, natijada moliyaviy xarajatlarni kamaytirish nazarda tutilmoqda.

Har bir o'qituvchi o'z lavozimiga muvofiq mehnat shartnomasida nazarda tutilgan maoshi doirasida belgilangan minimal ko'rsatkichlarni bajarishi shart. Samarali shartnoma asosida o'qituvchiga rag'batlantiruvchi to'lovlarni belgilash uchun minimal ko'rsatkichlar bo'yicha ikkita blokdan tashkil topgan qo'shimcha ko'rsatkichlar belgilanadi: ta'lim va tadqiqot.

Shunday qilib, samarali shartnomalar tuzish orqali fakultet bilan moliyaviy munosabatlarga o'tish, birinchi navbatda, o'qituvchilarning ilmiy tadqiqot ishlarini kuchaytirishga yordam beradi va natijada ta'lim sifati va universitet fondlarining samarali sarflanishiga olib keladi, chunki ish haqi miqdori bevosita o'qituvchilarning asosiy universitetning ishlash ko'rsatkichlarini amalga oshirishdagi haqiqiy hissasiga bog'liq bo'ladi.

1.4. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar mustaqil ilmiy faoliyatini boshqarish modeli.

Talabalarning mustaqilligi doimiy va ko'p bosqichli ta'lim doirasida faol o'rganildi (T.A. Voronova, I.L. Naumchenko); (VA Bessonova, NV Kuz'mina, RF Zhukov, Yu.N. Paraxodov, LB Sosnovskaya) - o'zini o'zi boshqarishni nazorat qilish muammolari ishlab chiqilmoqda (NF Talizina, AA Rean, AM Gasanov, EV Gapon). Ichki didaktikada talabalarning mustaqil o'qitish ishlarini asoschilaridan biri B.P. Esipov, M.N. Skatkin, P.I. Pidkasistylardir.

Tadqiqot usullarini ishlab chiqish (AM Doroshkevich, SN Zaytseva, EA Sheudzhen), o'quvchilarni yaratgan intellektual mehnat qobiliyatlari va

qobiliyatlarini shakllantirishga, ijodiy bilish faoliyati vositalari va tarkibiy qismiga (VP Tarantey, VM Roginskiy) amaliy mashg'ulot sharoitida (LM Luzina).

Mustaqil ishlarning kasb malakasini shakllantirishga yordam beradi, metodik yetuklikni rivojlantirish, o'z-o'zini tashkil etish va o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini ta'minlaydi. Amaliy mashg'ulotda talabalarning mustaqil ishi, faoliyatni tarbiyalash, ongli ravishda o'zini rivojlantirish va samaradorligini oshirish, kasbiy, ilmiy va ijodiy faoliyatda foydali bo'lgan yangi ko'nikmalar va sifatlarni o'rganishga mo'ljallangan talabalarning ta'lim faoliyati turi hisoblanadi. Ikki bosqichli ta'lim tizimiga o'tish talabalarning mustaqil ishlarining bir qismini sezilarli darajada oshirishni nazarda tutadi. Bu mustaqil faoliyatning ortiqcha ulushi, turli mustaqil faoliyatni tashkil etishning yangi yondashuvlari va noan'anaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish bilan o'quv dasturlarini amaliyotga joriy etishni talab qiladi. Biz amaliy mashg'ulotlarda mustaqil ishini tashkil etishni shaxslar xususiyatiga ko'ra faoliyat va mustaqillikni o'rgatish, foydali axborot olish uchun samarali qobiliyatlarga ega bo'lish, uni ish joyida ishlatish uchun choralar tizimi deb bilamiz. Bularning barchasi bizni bir tomondan mustaqil faoliyatni faoliyat, faoliyatni rag'batlantirish, mustaqillikka, bilimga qiziqish sifatida rag'batlantirishga, ya'ni o'z-o'zini tarbiyalashga, o'zini takomillashtirishga, kelgusidagi rivojlanishga turtki bo'lishga imkon beradi. Kasbiy faoliyatga juda yaqin bo'lgan sharoitlarda professional vakolatlarni berish.

Amaliy mashg'ulot vaqtida mustaqil ishni tashkil etish maqsadlari:

- kognitiv faoliyatini rivojlantirish;
- kasbiy yetukliklarni shakllantirish;
- tanlangan kasblarga barqaror qiziqishning shakllanishi;
- qabul qilingan qarorlar uchun javobgarlikni rivojlantirish,
- ishlarga ijodiy munosabatni rivojlantirish.

Mustaqil ishni amaliy mashg'ulotlarda tashkil etishning asosiy tamoyillari quyidagilardir:

- kelajakdagi professional faoliyat protetipi;
- o'z-o'zini tashkil qilish, shaxsiylashtirish;

- asosiy bilimlarga tayanish, nazariyani amaliyot bilan integratsiyalash;
- oldinga tayyorgarlik, hisobot;
- tashqi nazorat va o'zini baholash;
- ilmiy xarakter,mavjudlik.

M.S. Dmitriyevaning ikkita muhim tamoyilni ko'rib chiqdik.

Birinchi tamoyil - talabalarning kelajakdagi ishlarining prototipi tamoyili. U o'ziga xos maqsadga ega - oliy ta'limning birinchi bosqichidan boshlab kasbiy yetukliklarning yuqori saviyasini oshirish. Bizning fikrimizcha, universitet ta'limining tizimi ushbu asosiy tamoyilga bo'ysunishi kerak. Bu imkoniyatni yaratadi, va eng muhimi - talabalarning samarali fikrlash va ijodiy faoliyati uchun zarur bo'lgan talab, metodist va talaba o'rtasidagi muloqot formatini kengaytiradi.

Mazkur tamoyilni amalga oshirish amaldagi amaliy amaliyotda o'tkaziladigan optimal tarzda tashkil etilgan amaliy mashg'ulotdir.

Ikkinchi tamoyil - talabalarning ta'lim va kasbiy faoliyatlarini o'z-o'zini tashkil etish tamoyili. Jismoniy tarbiya sohasidagi ushbu model xodim - bu talabalarning roli. Talabalarning va metodistlarning o'zaro kompensatura faoliyatining ta'siri bu printsipni amalda qo'llash yo'li bilan amalga oshiriladi. O'z-o'zini tashkil qilish shuni ko'rsatdiki, bir vaqtning o'zida va belgilangan tartibda qabul qilinmaydi, chunki ko'rib chiqilgan printsip belgilangan maqsadni amalga oshirish darajasini tezkor baholash va har bir talabaning kasbiy rivojlanish maqsadlari va maqsadlarini tezkor ravishda tartibga solish imkonini beradi uning ehtiyojlari va kasbiy salohiyatlari aniqlangan. [15,16,18]

Talabalarning mustaqil ishi va amaliy mashg'ulotlarning asosiy maqsadi - asosiy bilimlarni, kasbiy malakalarni, ijodiy tajriba va tadqiqot ishlarini olib borishdir.

Materiallar va uslublar.Mustaqil ish amaliy mashg'ulotlarda mustaqillikni rivojlantirish, bilim berish faoliyati, ijodga ijodiy munosabat, qabul qilingan qarorlar uchun mas'uliyat. Shu bilan birga, mustaqil ish talabalardan umumiy ta'limiy qobiliyatlarni talab qiladi, bu ishni rejalashtirish qobiliyatini ta'minlaydi, maqsadlar tizimini aniq belgilaydi, ulardan asosiylarini ajratadi, belgilangan

vazifalarni eng tezkor iqtisodiy echimlarini tanlash yo'llarini mohirona tanlaydi, natijalarni tahlil qiladi. Amaliy mashg'ulotlar davomida mustaqil ish olib borish mustaqil ishlarni tashkil etish va boshqarishning o'ziga xos pedagogik usuli hisoblanadi. Bu turli xil amaliy, ilmiy va ijodiy vazifalarni, bilim va professional faoliyat yo'llarini amalga oshirish, ijodkorlik va kasbiy mahoratning ko'nikma va qobiliyatlarini shakllantirish bilan birga keladi.

Struktura bo'yicha talabalarning mustaqil ishlarini amaliy mashg'ulotlar davomida ikkiga ajratamiz: amaliyot dasturini amalga oshirish doirasida metodist tomonidan tashkil etilgan ish va ushbu dasturni ishlab chiqilishidan tashqaridagi ish - ijodiy va loyiha vazifalari tanlov va anjumanlarda turli xil sport musobaqalari tashkil etishda ishtirok etish. [30]

Birinchisi - amaliyot va ilmiy-tadqiqot, ikkinchisi - ijodiy ish. Ushbu turdagi mustaqil ish o'zaro va bir-biriga bog'liqdir. Amaliy mustaqil ish, albatta, yadroda. Amaliy mashg'ulotda talaba (bakalavr va magistr) professional ko'nikmalar hosil qiladi:

- mashg'ulotlarini tayyorlash, tashkil qilish, ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar;
- o'quv jarayoniga uslubiy materiallarni tayyorlashda;
- mashg'ulotlarning mashg'ulotlari va mashg'ulotlari uchun talabalar va mutaxassislar uchun darslar, darslar, ma'ruzalar, mahorat saboqlarini pedagogik tahlil qilish;
- badiiy tadbirlar uchun hujjatlarni tayyorlashda (musoboqa tayyorlash va tayyorgarlik jadvali, shartlar, smeta, hisobot);
- jismoniy tarbiya va ommaviy sport tadbirlarini tayyorlash va tashkil etishda;
- sinfda, maktabda, guruhda, ixtisoslashtirilgan bolalar sport maktabida tarbiyaviy ishlarni tayyorlash va qatnashishda;
- amaliy mashg'ulotning odatda amaliyot davrida stajyorning kundalik hayotida aks etishi;
- amaliy natijalarni tayyorlash va himoya qilish (hisobot, taqdimot, ommaviy so'zlashuv) va unga qo'shilish.

Ilmiy-tadqiqot mustaqil ishida talaba o'z bilimlarini egallaydi:

- maxsus va ilmiy adabiyotlar bilan ishlashda;
- ilmiy tajriba materiallarini tayyorlash va loyihalashda;
- eksperimental ishlarning natijalarini tahlil qilish, baholash va izohlashda;
- ilmiy anjuman uchun maqola yozib;
- ilmiy ma'ruza bo'yicha majburiy taqdimot bilan jamoat nutqida;
- ishlab chiqilgan ilmiy muammo bo'yicha lug'at tayyorlash;
- tadqiqot masalalari bo'yicha ilmiy maqolani qayta ko'rib chiqish.

Amaliy va ilmiy-tadqiqot ishlari asosan ta'lim maqsadi va kelajak mutaxassisining jismoniy tarbiya sohasidagi kasbiy salohiyatlarini shakllantiradi. Ijodiy mustaqil ishda talaba o'zini intellektual shaxs sifatida ko'rsatadi:

- professional tanlovlarda ishtirok etish ("Pedagogik debyut", "Kasbga qadam", "Nazariy - amaliyot");
- eng yaxshi hisobot hujjatlari tanlovida ishtirok etish;
- «Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, bolalar va o'smirlar o'rtasida giyohvandlikka qarshi nuqtai nazarni shakllantirish» tanlovida ishtirok etish (3-4 kurs talabalari uchun);
- o'rta, mintaqaviy va milliy nazariy-amaliy anjumanlarda ishtirok etish (amaliy mashg'ulot bo'limi tomonidan o'tkaziladigan yilda 5 ta konferentsiya);
- "Sog'lom turmush tarzi - mamlakat milliy xavfsizligi", "Sport o'yin bilan boshlanadi", "Sport yozi" ijodiy loyihalarini ishlab chiqish va amalga oshirish; "Start" guruhi bilan birgalikda " ".

Amaliy mashg'ulotlar davomida metodistlar aniq vazifalarni bajarish, ish sifatini baholash mezonlari, mustaqil ishni boshqarish muddati va shakllari uchun haftalik uslubiy mashg'ulotlarni olib boradi.

Mustaqil ishni samarali tashkil etish uchun bir qator pedagogik shartlar bajariladi. Birinchi shart - bu ishni uslubiy jihatdan samarali tashkil etishdir. [19]

Talaba va metodist o'rtasidagi munosabatlarni asta-sekin o'zgartirish kerak. - talabalar bilan professional muloqot tilini doimo tushunish va o'rganish;

-amaliy mashg'ulotlarda qatnashayotgan talabalarning mustaqil ishlarini yo'lga qo'yish uchun shaxsiy tajriba to'plash va umumlashtirishi;

-talabalar bilan metodik ish olib borish;
-tadqiqot va o`quv mashg'ulotlarini olib borish;
-talabalar bilan hamkorlik yo'lini ulardan foydalanish, o'zlarining ehtiyojlarini hisobga olgan holda mustaqil ish sharoitlarini yaratish.

Metodist professional faoliyatida dolzarb muammolarni hal etishga intilayotgan "Metodistlar maktabida" ishtirok etish metodistlarning professional malakasini oshirishga yordam beradi.

Uchinchi shart - o'quvchilar uchun zarur o'quv materiallarini taqdim etishdir. Amaliy mashg'ulot sharoitida amaliy mashg'ulotlar dasturining asosiy mexanizmi - ta'lim mazmunini belgilash, amaliy mashg'ulotlar tashkil etish, o'quvchilarning yukini tartibga solish va metodik qo'llab-quvvatlashni ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Talabalar ko'plab ixtisoslashtirilgan, o'quv-uslubiy adabiyotlarga ega bo'lgan bazaviy tashkilotning amaliy mashg'ulotlari va metodikasi bo'limining universitet kutubxonasidan foydalanishlari mumkin. [62]

Amaliy mashg'ulotda qatnashayotgan talabalarning mustaqil ish natijalarini baholash mezonlari quyidagilar:

- 1) kasbiy vakolatlari darajasi;
- 2) konstruktiv, prognostik, yansıtıcı qobiliyatlarni rivojlantirish darajasi;
- 3) talablarga muvofiq yozuvni bajarish sifati;
- 4) kompyuter texnologiyalari sohasidagi malaka;
- 5) mustaqil ish uchun ijodiy yondoshuvning namoyishi;
- 6) mustaqil ish uchun mas'uliyat darajasi, mustaqil bilimni tashkil etish.

Mustaqil ish talabalarga nazariy materiallarni muntazam takomillashtirib, amaliy mashg'ulotlarni yechish, o'z harakatlarida ijodiy va mas'uliyatli bo'lish uchun professional sharoitlarni o'rganishga yordam beradi.

Bu mustaqil ishni amaliy mashg'ulotlarda va jismoniy tarbiya va sport sohasidagi kelajakdagi xodimlarning malakasi sifatini tashkil etish samaradorligini tasdiqlaydi.

Birinchi bob bo'yicha xulosa

Oliy ta'lim jismoniy madniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatining samaradorligi, talabalarning mustaqil ish olib bo'rish, ta'limda qo'llaniladigan metodlarni qo'llay bilishi, jismoniy tarbiya va sport sohasida erishilgan yutuqlarni qiyosiy tahlil qilish asosida mazkur sohaning rivojlanish yo'nalishini aniqlash asosiy maqsad qilib olingani maqsadga muvofiq. Bu borada ilmiy adabiyotlar, ilmiy maqolalar o'rganilib chiqildi. Ilmiy faoliyat tajribasini egallashning dastlabki bosqichida ilmiy tekshiruv usullari, metod va turlari, talabalar tomonidan ilmiy faoliyatga doir maxsus ibora va atamalar mohiyatini o'rganish, referat va taqdimotlar uchun ma'lumotlarni saralash qoidalari bilan bo'lajak mutaxassislarni tanishtirish vazifalari hal etiladi. O'quv ishlari jarayoniga individual o'quv-izlanish vazifalarini tadbiq etish - innovatsion ta'lim texnologiyasining ko'rinishlaridan biridir. Talabalarning bu turdagi auditoriyadan tashqari individual ish faoliyati - o'quv, o'quv-izlanish yoki loyihalash xususiyatlariga ega bo'lib, o'quv kursining dastur materiallarini o'zlashtirish davrida bajariladi, hamda talabalar bilimni baholash shakllari (yakuniy nazorat, imtihon, sinov) bilan yakunlanadi. Oliy ta'lim tizimida talabalarning individual o'quv-izlanish vazifalari dastur materiallaridan bir qismini o'rganish, bilimlarni tizimga solish, chuqurlashtirish, umumlashtirish, mustahkamlash bilan birga o'quv kursi bo'yicha o'zlashtirilgan bilimlarni amaliy qo'llash orqali mustaqil izlanish malakasini rivojlantirishga qaratilgan. Zamonaviy sharoitda optimal rejalashtirish, tashkil etish va sifatni boshqarish orqali universitetlar raqobatbardosh va samarali faoliyat ko'rsatishi mumkin. Ushbu jarayonda barcha ichki resurslarni jalb etgan holda asosiy yo'nalishlar bo'yicha faqatgina integral rivojlantirish oliy ta'limning yuqori sifatini ta'minlaydi.

II. BOB. Tadqiqot metodlari va tashkil etilishi.

2.1. Tadqiqot metodlari.

Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy faoliyatni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari mavzusi ustida ilmiy izlanishga doir daliliy materiallarni son (raqam) matematik termin ifodalarida ma'lumotlarni qo'lga kiritish usuli (instrumentariysi) – tadqiqot metodlari mohiyatini aks ettiradi. [11]

Jismoniy tarbiya va sport sohasida, o'quv va ilmiy faoliyatning ahamiyat jihatlari, talablari asosida ilmiy izlanuvchining «fan va ishlab chiqarish» «fan va ta'lim» jarayonlari to'g'risidagi aniq tasavvurga ega bo'lishi talab etiladi:

- ilmiy metodik izlanishlarni o'tkazish, tashkil etish metodlarini, hamda jismoniy madaniyat ta'limi bilan bog'liq metodik faoliyat asoslarini bilish;

- jismoniy tarbiya, sog'lomlashtirish, adaptiv jismoniy madaniyat, sport mashg'ulotlari muammolariga doir metodik ishlarni o'tkazish va tashkil etishni bilish. Jismoniy madaniyat va sport mashg'ulotlari jarayonida kelib chiqadigan aniq vazifalar yechimini topish uchun ilmiy-metodik faoliyat malakalarini qo'llay olish muhim ahamiyat kasb etadi. [46]

Yangi davrda, jamiyatning barcha sohalarida, shu jumladan jismoniy madaniyat ta'limi yo'nalishlarida ham qayta qurishlarni taqozo qilmoqda. Amaldagi jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarining kasbiy mahorati asosini, ilmiy-metodik tayyorgarlik tashkil etadi, hamda ularning yuqori darajali ilmiy faoliyat samaradorligini kafolatlaydi. F.A.Kerimov

2.1.1. Adabiy manbaalarni tahlil qilish metodi.

Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy faoliyatni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari mavzusining o'rganilganlik darajasini aniqlashda quyidagi nazariy-metodologik aspektlar tanlab olindi:

1. Rossiyalik olimlar tomonidan ijtimoiy boshqaruv hodisasining nazariy-metodologik aspektlari har tomonlama tahlil qilingan (В.Г. Афанасьев., Л.М.Куликова., Ф.З.Меерсон., В.П. Кузьмин., Б.А.Ашмприн., М.М.Полевщиков).

2. Tizimli yondashuv pozistiyasidan psixologik-pedagogik hodisalarni boshqarish muammolari A.Xudoynazarov., В.Н.Плотов., Л.М.Куликова., С.Г.Сериков va boshqa mualliflik ishlarida o'z aksini topgan.

3.O'quv jarayon va o'quv faoliyatni boshqarish muammolari ustida izlanishlar yildan-yilga oshib bormoqda (В.Н.Селуянов.,Ж.К.Холодова., В.С.Кузнецов., В.А.Табакон va boshq.), oliy ta'limning o'quv jarayon shakli va vositalarini takomillashtirish (А.В. Куппер., Н.Д. Никандров).

4.Jismoniy madaniyat mashg'ulotlari jarayonida zamonaviy ta'lim va tarbiya nazariyasiga Ф.А.Керимов., В.И.Лях., В.Н. Шаулин., Б.А. Ашмарин., Л.П. Матвеевлар o'zlarining salmoqli hissalarini qo'shganlar.

Mazkur ishlarda oliy ta'limning jismoniy tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish yo'llari, inson jismoniy imkoniyatlarini (potensialini) rivojlantirish jarayonini boshqarish asoslari, harakat amallari va jismoniy sifatlarini takomillashtirish, talabalarining individual-tipologik xususiyatlariga ko'ra o'quv-biluv, jismoniy madaniyat-sog'lomlashtirish metodlari (texnologiyalari) havola etilgan.

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirish bilan e'tirof etish mumkinki, oliy ta'lim tizimining jismoniy madaniyat fakulteti talabalari o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish muammosi hech qaysi bir ishlarda o'rganilmagan va etarli darajada ishlab chiqilmagan.

Shu sababga ko'ra, jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalarini tadqiq etish zarurati bilan pedagogik ta'lim nazariyasi va amaliyotida mazkur masalaning etarli darajada o'z echimini topmaganlik hodisalari (dalillari) o'rtasida muayyan qarama-qarshilik kelib chiqmoqda.

2.1.2. So'roqnoma metodi

Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalarini tadqiq etishning o'ziga xoslik jihatlari nazariy va metodik adabiyotlar tahlili asosida o'rganildi, shu bilan birga navbatda

faoliyat samaradorligini tadqiq etish uchun quyidagi bir qator so'roqnomalar shakli va mazmuni ishlab chiqildi:

1. *So'roqnoma №1*. Ilmiy faoliyatni tashkil etish bo'yicha o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlikni baholash (o'qituvchi talabalar nigohida);

2. *So'roqnoma №2*. Talabalarning jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy faoliyatga qiziqish darajasi;

3. *So'roqnoma №2*. Talabalarda imiy faoliyat bilan shug'ullanish istagining shakllanganlik darajasini aniqlash;

4. *So'roqnoma №2*. Talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatni, motivastion parametrlarini baholash;

5. *So'roqnoma №2*. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalarning ilmiy faoliyat bilan shug'ullanish motivastiyasi.

So'roqnomani to'ldirish bo'yicha ko'rsatma berilgan, baholash mezonlari ishlab chiqilgan.

2.1.3. Pedagogik tajriba metodi.

Pedagogik tajriba – barcha ilmiy-pedagogik izlanishlarning asosidir. Pedagogik tajriba vositasida jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatni tashkil etishning zamonaviy tendensiyalari mavzusi doirasida shakllantirilgan ilmiy faraz ishonchligi (aniqliq, to'g'rilik) va pedagogik tizimning alohida elementlari orasida bog'liqlik va munosabatlar tekshiriladi. Pedagogik tajriba - tadqiq etish vaziyatida o'rganiladigan hodisani tekshirish orqali qo'yilgan izlanish farazini tasdiqlash yoki noto'g'ri ekanligini isbotlashga qaratilgan maxsus izlanish metodidir. Bu toifa vaziyatlar, oldindan rejalashtiriladigan sharoitlar, yetarlicha uzoq vaqt bu sharoitlarni o'zgartirib (muvofiqlashtirib) borish va bir vaqtning o'zida o'rganilayotgan omilni boshqa hodisa bilan bog'liqligini ko'rsatish hisobidan hosil qilinadi.

Tadqiqot jarayonida qo'llaniladigan pedagogik tajribaning asosiy turlaridan *tabiiy, modeli va laborator* bo'lib aynan tabiiy tajriba mavzuning asosiy jihatlarini tadqiq etishga imkon beradi. Tabiiy tajriba – maxsus tashqil etiladigan sezilarli

o'zgartirishsiz pedagogik jarayon hususiyatlari bilan harakterlanadi qisman o'zgartirishlar, tadqiqot qatnashuvchilari uchun sezilarli bo'lmaydi.

Pedagogik tajriba 2018-2019 o'quv yilida Buxoro davlat universiteti, jismoniy madaniyat fakultetining 1-2 kurs talabalari bilan tashkil etildi. Pedagogik tajribada qatnashadigan talabalar tarkibi shakllantirildi, dastlabki so'roqnomalar savollari bo'yicha munosabatlar tekshirildi, "Yosh tadqiqotchi" to'garak faoliyati ta'lim jarayoniga tadbiiq etildi, 2019 yilning mart oyida oxirgi so'roqnomalar olindi va olingan barcha ahamiyatli ma'lumotlar statistik tahlil qilindi, xulsa va tavsiyalar ishlab chiqildi.

2.1.4. Matematik statistika metodi

Pedagogik tajriba sinov ishlari jarayonida olingan ma'lumotlar statistik tahlil qilish uchun "Nol gipoteza hodisasi va χ^2 mezoni" qo'llanildi. [47]

Nol gipotezasi: Ikki kuzatilgan hodisa va hodisalar orasidagi aloqaning mavjud emasligini taxmin qiluvchi hodisa bo'lib, teskari aloqani isbotlashgacha haqiqiy hisoblanadi. Nol gipotezaning noto'g'riligini ilmiy isbotlash, ya'ni ikki hodisa (saylanma to'plam) va hodisalar aro ishonchli bog'liqlikni aniqlash - zamonaviy fanning asosiy vazifasidir. Ilmiy talablarida - statistika, o'zining aniq shartlari bilan, taxminga asoslangan gipotezani rad etish mumkin.

Ko'p hollarda, tadqiq etilayotgan o'zgaruvchan hodisalar o'rtasida o'zaro bog'liqlik (yoki korrelyastion)ning, ikki yoki undan ko'p tanlanmalar o'rtasida taqsimot parametrlari bo'yicha farqning yo'qligi to'g'risidagi taxminlar mavjud.

Nol gipotezani ifodalash uchun N_0 belgisi ishlatiladi. Statistik xulosalashda, tadqiqotchi N_0 farazning noloyiqligini, mavjud empirik ma'lumotlar bilan mos kelmasligini, ya'ni gipotezani rad etishga qarab ma'lum amallarni ketma-ketlikda bajaradi. Boshqacha qilib aytganda, N_0 - farazni rad etuvchi alternativ faraz qabul qilinishi kerak. Aksincha, hosilaviy qiymatlar N_0 - gipotezani tasdiqlasa, demak rad etilmaydi.

χ^2 mezoni: Qandaydir pedagogik ta'sirdan oldin (keyin) foiz (%) o'lchamida natijalar qiyoslanganda, tadqiqotchi tomonidan yuzaki qarashda ko'zga tashlanadigan qandaydir farq, tanlanmalar o'rtasida tafovut borligini bildiradi.

Lekin, mazkur yondashuv bilan statistik ishonchli xulosa qilishning iloji yo'q. Aynan, pedagogik ta'sir samaradorligini ilmiy isbotlash uchun tanlamalar asosida ko'rsatkichlarning statistik ahamiyatga ega bo'lgan siljish (o'zgarish) tendensiyasini aniqlash zarur. Shunga o'xshash pedagogik vaziyatlarni tadqiq etishda bir qator farqlanish mezonlarini qo'llash mumkin. Quyidagi matnda noparametrik mezonlardan belgilar mezoni va χ^2 mezonlari ko'rib chiqiladi.

Ikki to'plam ob'ektlari taqsimotining (mustaqil, alohida tanlanmalarda) nomlanish shkalasiga asoslangan o'lchovlar bilan statistik qiyoslash, χ^2 mezoni vositasida amalga oshiriladi. Taxminga ko'ra, tadqiq etilayotgan ob'ekt xossasining holati (misol, so'roqnoma javoblarining statistik tahlili) nomlanish shkalasida alohida ob'ektlarda qayd etiladi. So'roqnoma mazmunida ikki yoki undan ko'p ayri kategoriyalar (Misol, "HA"; "YO'Q") mavjud bo'lishi mumkin.

Tekshiruv xossalari holatiga muvofiq 2 x 2 jadval tuziladi.

χ^2 mezon bo'yicha hisoblash jadvali

	Kategoriya №1 "HA"	Kategoriya №2 "YO'Q"	
Saylanma to'plam №1	O_{11}	O_{12}	$O_{11}+O_{12} =$ n1
Saylanma to'plam №1	O_{21}	O_{22}	$O_{21} + O_{22} =$ n2
	$O_{11} + O_{21}$	$O_{12} + O_{22}$	$n1 + n2 = N$

Jadvalda birinchi va ikkinchi saylanma to'plamlarning kategoriyalari holatiga ko'ra alohida yig'indi, barcha kategoriyalar bo'yicha umumiy yig'indi ma'lumotlari joylashtirilgan ($O_{11} + O_{12} + O_{21} + O_{22}$ yoki $n1 + n2$).

Demak, 2 x 2 jadval ma'lumotlariga muvofiq, o'lchov shkalasi bo'yicha tadqiq etilayotgan xossa (Misol, tadqiqot va nazorat guruhlarida qandaydir vazifani to'g'ri bajarganliklarini taxmin qiluvchi faraz)ning, ya'ni birinchi va ikkinchi tanlanmalarning birinchi kategoriyaga moslik (tenglik)gini taxmin qiluvchi N_0 farazni tekshirish mumkin. N_0 farazni statistik tekshirishda R1 yoki R2 taxmin ahamiyat mezonlarining ma'lum bo'lishi shart emas, chunki mazkur faraz tenglik, katta, kichik, yoki "HA", "YO'Q", "BILMAYMAN" kabi ba'zi munosabatlarni qayd etadi.

Jadval ma'lumotlariga asosan N_0 farazni tekshirish uchun quyidagi formula bilan T - statistik mezon qiymati hisoblanadi.

$$T = \frac{N(O_{11} \cdot O_{22} - O_{12} \cdot O_{21} - \frac{N}{2})^2}{n_1 \cdot n_2 (O_{11} + O_{21}) \cdot (O_{12} + O_{22})}$$

Formulada: n_1, n_2 tanlamalar hajmi, $N = n_1 + n_2$ - umumiy kuzatuvlar soni.

$N_{n: n_1 \leq n_2}$ gipotezaga $N_{n: n_1 > n_2}$ muqobil gipoteza deb hisoblash orqali nol gipoteza tekshiriladi. Shartli α (kritik qiymat) belgisi qabul qilinadigan ahamiyatli daraja deb olinadi. Masalaning mohiyatiga ko'ra, tadqiqiy hosil bo'lgan N statistik ahamiyatli qiymat α - kritik qiymat, yagona erkinlik darajasi bilan solishtiriladi.

Navbatda, matematik amallar hosilasiga ko'ra tengsizlik aniqlansa $T < n - n_1$ demak, nol gipoteza α - kritik qiymat darajasida qabul qilinadi (nol gipoteza rad etiladi, aksincha bo'lganda ($T > n_1 - n_2$) etarli asoslar yo'q deb hisoblanadi).

"N" statistik ahamiyatli qiymatining α - kritik qiymat ko'rinishidagi yagona erkinlik darajasi bilan solishtirish, χ^2 mezon chegaralangan shartlarda qo'llanilsagina (saylanma hajmi katta bo'lganda) etarli darajada aniqlik beradi.

Quyidagi hollarda qo'llash tavsiya etilmaydi:

- 1) ikkita namuna (saylanma)ning miqdori 20 dan kam;
- 2) tadqiqiy ma'lumotlarga asoslangan holda, 2 x 2 jadvalidagi mutlaq chastotalarning kamida bittasi, 5 dan kam bo'lganda.

Ikkinchi bob bo'yicha xulosa

Oliy ta'lim jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalarning ilmiy faoliyatlarni tashkil etishlari uchun ta'lim metodlarini tanlash, ularni qo'llashni bilish ilmiy faoliyatning muhim qismi hisoblanadi. Tadqiqotda adabiy manbaalarni tahlil qilish, so'roqnoma metodi, pedagogik tajriba metodi hamda matematik statistika metodidan foydalanib tadqiqotning asosini tashkil etdik. Adabiy manbalarning tahlilida olimlarning ilmiy faoliyatlari ma'lumot sifatida qayd etildi va o'rganildi. So'roqnoma metodida tashkil etilgan "Yosh tadqiqotch" to'garagi a'zolarini so'roqnoma asosida baholadik. Pedagogik tajriba - tadqiq etish vaziyatida o'rganiladigan hodisani tekshirish orqali qo'yilgan izlanish farazini tasdiqlash yoki noto'g'ri ekanligini isbotlashga qaratilgan maxsus izlanish metodidir. Matematik statistika metodi orqali olib borilgan so'roqnoma metodini hisoblashda va tajribaning qay darajada o'sishini matematik amallar, formulalar orqali aniqlidik va amalda bu metodlardan to'g'ri foydalanildi.

III. BOB. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish modeli samaradorligini o'rganish bo'yicha tajriba-sinov ishlari.

3.1. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish modelining tadbqiq etish texnologiyasi.

Jismoniy madaniyat talabalarining tanlangan yo'nalishi bo'yicha dissertatsiya tadqiqotlarida nazariy va uslubiy jismoniy tarbiya, sport mashg'ulotlari, rekreatsion va moslashuvchan jismoniy madaniyatning chuqur, tizimli bilimi va ilmiy tadqiqot faoliyatini amalga oshirish qobiliyatini shakllantirish, talabalarining mustaqil ilmiy izlanishlar olib borish qobiliyatini shakllantirish; ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish va professional dunyoqarashni shakllantirish qobiliyatlarini rivojlantirish; aspirantga jismoniy madaniyat sohasida ilmiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlarini kengroq tushunish, zamonaviy ilmiy yutuqlarni tanqidiy tahlil qilish va baholash, tadqiqot va amaliy muammolarni hal qilishda yangi g'oyalar yaratish kabi muammolarni hal etishda va talabalarning faoliyatini oshirish maqsadida “Yosh tadqiqotchi” to'garaki faoliyati tashkil etildi.

“Yosh tadqiqotchi” to'garagining maqsadi, vazifasi, malaka talablari, kalendar rejasi, to'garak jurnali, to'garak faoliyatining boshqa fanlar bilan bog'liqligi, to'garak faoliyatining jismoniy madaniyat ta'limidagi o'rni va to'garak faoliyatida foydalanilgan zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalarini qo'llashni belgilab oldik.

“Yosh tadqiqotchi” to'garak dasturi 5112001 – jismoniy madaniyat mutaxassisligida ta'lim olayotgan talabalariga mo'ljallangan.

Hozirgi kunda oliy ta'lim tizimi jamiyatimiz taraqqiyotining muhim manbaalaridan biridir. Rivojlangan davlatlarda 40% dan 70% gacha milliy daromadning o'sish sur'ati, bilvosita ta'lim tizimida olib borilayotgan izchil islohotlarning samarasidir. Tarixan sinalgan barcha umumxalq qadriyatlarimiz, oliy ta'lim tizimiga qo'yilayotgan zamonaviy talablar hamda zamonaviy

o'qitishning ilg'or texnologiyalari makonida bizning davlatimiz ham amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari samarasida tashqi rivojlangan davlatlar qatorida o'zining mustahkam o'rnini egallamoqda. Shu munosabatda, pedagogik tadqiqot (tekshiruv) yo'nalishida talabalarning amaliy-kasbiy malakalarini shakllantirish, ilmiy tafakkurga asoslangan fikrlash doirasini kengaytirishga qaratilgan universitet imkoniyatlari tadrijiy yo'l bilan rivojlantirish masalasi ko'zda tutilgan. Bakalavriat negizida, eng avvalo demokratik jamiyatimiz uchun muhim sanaladigan shaxs sifatlaridan biri – murakkab vaziyatlarda taraqqiyot istiqbolini ko'zlab ishonch bilan qaror qabul qila olish kabi qat'iy ilmiy – metodik tashkilotchilikka xos tafakkurni shakllantirish hamda sohaviy pedagogik hodisalar mohiyatini o'rganish maqsadida tadqiqot ishlarni bajara olish talab etiladi.

Jismoniy madaniyat fakulteti negizida talabalarni “Yosh tadqiqotchi” to'garak faoliyatiga jalb etish orqali, jismoniy tarbiya va sport sohasi uchun kelajakda innovastion g'oyalarni yaratuvchi va amaliyotga tadbiq eta oluvchi yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashda xizmat qilishiga ishonch bildiramiz.

To'garak maqsadi va vazifalari

To'garak maqsadi: “Yosh tadqiqotchi” to'garak faoliyatidan maqsad – 51112001 “Jismoniy madaniyat” ta'lim yo'nalishi talabalarida pedagogik faoliyat bilan bog'liq metodik, ilmiy - metodik, ilmiy – tadqiqot (tekshiruv) ishlarni tashkil etishga doir bilim, ko'nikma va malakalarga ega qilish. Uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlariga bevosita aloqador bo'lgan metodik jihatlardagi yangilik va muammolarni o'rganish. Jismoniy tarbiya va sport faoliyatida ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil qilishda boshqa o'zaro aloqador fanlarni o'qitish metodikasiga doir o'quv materiallar bilan uyg'unlikda o'rgatish. Talabalarni fan mutaxasisi sifatida shakllantirishda yangilikka intiluvchan, ijodkorlik, amaliylik hamda novatorlik kabi sifatarni ko'zda tutgan holda ta'limni tashkil etish orqali Oliy ta'limning davlat ta'lim standarti talablariga javob beradigan yuqori malakali jismoniy tarbiya va sport sohasi mutaxassislarini tayyorlash.

To'garak vazifasi: *“Yosh tadqiqotchi” to'garak faoliyatining asosiy maqsadiga erishishda quyidagi vazifalarni amalga oshirish kerak bo'ladi:*

- jismoniy tarbiya va sport faoliyatida pedagogik tadqiqot (tekshiruv) nazariyasi va metodikasini o'rganish;
- jismoniy tarbiya va sport faoliyatida pedagogik tekshiruvlar tizimini rivojlantirish manbaalarini o'rganish;
- pedagogik tekshiruv metodikasining turlanish xususiyatlarini bilish, metodik, ilmiy-metodik, ilmiy-tekshiruv ishlarini o'rganish;
- pedagogik tekshiruv bosqichlari, o'zaro bog'liqliklari va shartli ketma-ketlik mohiyatini bilish;
- pedagogik tekshiruv metodlarining mohiyati va ularni qo'llashga doir nazariy va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish;
- pedagogik tekshiruv natijalariga (matematik statistika) ishlov berish, ularni tahlil qilish, xulosalar chiqarish va tavsiyalarni ishlab chiqish;
- tadqiqot rejasi bo'yicha ilmiy-tadqiqotlarini o'tkazish holatini tahlil qilish;
- talabalarni o'qitadigan va ularning bilimni nazorat qiladigan avtomatlashtirilgan dasturlarni ishlab chiqish;
- o'quv jarayonida hamda talabalarining o'quv ilmiy-tadqiqotlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanish.

“Yosh tadqiqotchi” to'garak faoliyatining talabalar bilimi, ko'nikmasi va malakalariga qo'yiladigan talablar

To'garak faoliyati jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida talaba:

- jismoniy tarbiya va sport faoliyatida pedagogik tadqiqot (tekshiruv) ishlarini tashkil qilish fanining maqsadi va vazifalari mohiyatini bilish;
- jismoniy tarbiya va sport faoliyatida ob'ektlar va jarayonlarning namunaviy modellari va ularni tadqiq qilish metodologiyasini o'rganish;
- pedagogik kuzatuv, tajriba va boshqa tekshiruv metodlarni tashkil etishda qo'llaniladigan testlar (nazorat sinovlari) majmuasi, stendlar, zamonaviy apparaturalar va boshqa maxsus o'lchov jihozlarni o'rganish va bayon qilish;
- pedagogik tadqiqot ishlarini tashkillash va o'tkazish;
- barcha turdagi tadqiqiy natijalarga ishlov berish, ularni tahlil qilish,

xulosalar chiqarish va tavsiyalarni ishlab chiqish *haqida tasavvurga ega bo'lishi*;

- aniq variant (tadqiqot mavzusi) bo'yicha pedagogik tekshiruv metodologiyasini ishlab chiqish;

- mutaxassislik ilmiy-metodik mavzusi bo'yicha pedagogik tadqiqotlarini o'tkazish, holatini tahlil qilish;

- talabalarni o'qitadigan va ularning bilimni nazorat qiladigan avtomatlashtirilgan dasturlarni ishlab chiqish;

- o'quv jarayonida hamda talabalarning o'quv ilmiy-tadqiqotlarida axborot - kommunikastiya texnologiyalardan foydalanishni *bilishi va ulardan foydalana olishi*;

- tadqiqot natijalarini taqdim etish qonun qoidalari *haqida ko'nikma va malakalariga ega bo'lishi lozim*.

To'garak faoliyatining o'quv rejasidagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatidan uzviyligi

«Yosh tadqiqotchi» fani o'z mohiyatiga ko'ra mutaxassislik bo'yicha o'quv rejada ko'rsatilgan fanlar bilan uzviy bog'langan bo'lib, u talabalarni kelajakdagi ta'lim jarayoniga tayyorlashga xizmat qiladi. Mazkur fan “Jismoniy tarbiya va sport sohasida ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil qilish”, «Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat», “Jismoniy tarbiya va sport nazariyasi va metodikasi”, “Jismoniy rivojlanishni nazorat qilish va sport tibbiyoti” kabi fanlar bilan o'zaro bog'langan holda uzviy ketma-ketlikda olib boriladi.

To'garak faoliyatining Jismoniy madaniyat ta'limidagi o'rni

«Yosh tadqiqotchi» to'garagi, ta'lim tizimida “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”dan kelib chiqadigan vazifalar, fan, texnika va texnologik taraqqiyotining bugungi darajasi bilan bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi sifatini takomillashtirish, soha bo'yicha uzluksiz ta'lim tizimi bo'g'inlarini malakali kadrlar bilan ta'minlash, o'quv-tarbiyaviy jarayon sifatini xalqaro andozalar darajasiga ko'tarish, ta'limning yangi prinstitplari uslublarini, ilg'or pedagogik va zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy qilish, yoshlarni milliy tiklanish mafkurasi asosida tarbiyalash va umuminsoniy qadriyatlarni anglatish, Vatanga

muhabbat, mustaqillik g'oyasiga sadoqat ruhida o'qitish va tarbiyalash, zamonaviy xorijiy o'quv markazlarida keyingi ta'lim uchun sharoit yaratish, xorijiy mutaxassislar bilan raqobatdosh yuqori malakali jismoniy madaniyat bo'yicha kadrlar tayyorlash.

To'garak faoliyatida foydalaniladigan zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

«Yosh tadqiqotchi» to'garak jarayonida talabalar faoliyatini tashkil etish bo'yicha ishning jamoaviy, guruhli, kichik guruhli va individual shakllaridan foydalaniladi. Mashg'ulotlarni olib borishda ma'ruza, hikoya, suhbat, tushuntirish, ko'rsatish, mashq qilish, amaliy ish bajarish, muammoli va mustaqil ish bajarish, hamda jismoniy madaniyat ta'limining dolzarb muammolarini tadqiq etishning dasturiy ta'minot usullari qo'llaniladi.

“Yosh tadqiqotchi” to'gagining nazariy mashg'ulotlari mazmuni Jismoniy tarbiya va sport faoliyatida pedagogik tadqiqot ishlarini tashkil qilish fanining maqsadi va vazifalari.

Fanning maqsadi va vazifalari haqida ma'lumotlarga ega qilish. Jismoniy tarbiya va sport faoliyatida ilmiy tadqiqotlarni tashkil qilish tartibi haqida ma'lumotlarga ega qilish. Shu soha mutaxassislarini ilmiy tadqiqot ishlarini tahlil qilish haqida nazariy bilimlarga ega qilish. Adabiyotlar va ta'lim muassasalardagi amaliy faoliyatni kuzatish, tahlil qilish. Tajriba-sinov olib borish. Natijalarni matematik qayta hisoblash haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Jismoniy tarbiya va sport sohasining pedagogik hodisalar namunaviy modellari va ularni tadqiq etish metodologiyasini o'rganish

Pedagogik hodisa va ob'ektlarini tanlash hamda ularda tadqiqot (tekshiruv) o'tkazish bo'yicha nazariy bilimlarga ega qilish. Ta'lim muassasalar bilan shartnoma tuzish. Pedagogik tekshiruvlarni (tadqiqot metodlari) qanday me'yorlar bilan o'tkazishning rejalarini tuzish haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Pedagogik tadqiqotlarni o'tkazishda qo'llaniladigan testlar (nazorat mashqlar) majmuasini tuzish, stendlar, zamonaviy apparaturalar va boshqa jihozlarni o'rganish va bayon qilish

Pedagogik tajribalarni o'tkazish uchun kerakli jihozlarni (vositalarni) tanlab olish (mavzu bo'yicha). Testlarni o'lchash uchun sekundomer, dinomometr, stanovaya sila va boshqa innovastion texnik vositalarni o'rganish va amalda qo'llash haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Pedagogik tajribalarni o'tkazish

Pedagogik tadqiqotlar natijalariga ishlov berish, ularni tahlil qilish, xulosalar chiqarish va tavsiyalarni ishlab chiqish haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Pedagogik tajriba o'tkaziladigan ob'ektlarni aniqlash va ular bilan shartnoma tuzish. Olingan natijalarni matematik qayta ishlash, tahlil qilish, ishonchlikni aniqlash haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Dolzarb mavzu bo'yicha tadqiqot o'tkazish holatini tahlil qilish

To'garak rahbari bilan birgalikda mavzu bo'yicha tadqiqot o'tkazish holatini tahlil qilish. O'tkaziladigan tajribalarning vaqt me'yorlarini belgilash va uning jadvalini ishlab chiqish. Olingan tajriba-sinov natijalarining o'tkazilish holatlarini tekshirish va tahlil qilish haqida ma'lumotlarga ega qilish.

O'rganilayotgan mavzu bo'yicha tadqiqot maqsadi va vazifalarini shakllantirish

O'rganilayotgan mavzu bo'yicha maqsad hamda vazifalarni aniq belgilash va ularni adabiyotlar tahlili asosida shakllantirish. Maqsad hamda vazifalarni reja asosida amalga oshirish haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Pedagogik hodisalar mohiyatini tadqiq etishning avtomatlashtirilgan dasturlarni ishlab chiqish

Ilmiy ishda nazarda tutilgan yangiliklar bilan tanishtirish va uni amalda ko'rsatish. Talabalarning bilimlarini nazorat qilish uchun test savollarini ishlab chiqish va sinab ko'rish haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Tadqiqot natijalarini taqdim etish

Taqdimot qonun-qoidalari. Dolzarb mavzu bo'yicha referat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ish, tezis, maqola ishlab chiqish talablari. Kafedraning qarori, to'garak rahbarning xulosasi, taqrizlar haqida ma'lumotlarga ega qilish.

Amaliy mashg'ulotlarida tavsiya etiladigan mavzular:

1. Ilmiy va ilmiy metodik xarakterdagi manbaalarni zamonaviy jismoniy madaniyat va sport aspektida tahlil qilish.

2. Ilmiy tadqiqot muammolarining dolzarbligini aniqlash: tadqiqot mavzusi, maqsad, vazifalar va ilmiy farazni ifodalash.

3. Ilmiy tadqiqot va metodik ishlarni tashkil qilish va o'tkazish, mantiqiy ketma-ketligini rejalashtirish.

4. Ilmiy tadqiqot natijalarini kafedra yig'ilishlarida, koferenstiyalarda, talabalar forumida, prezentastiyalarda taqdimot qilish.

5. Ilmiy tadqiqot natijalarini tezis, ilmiy maqola, o'quv va metodik ishlanmalarda taqdim etish.

6. O'zining ilmiy tadqiqot faoliyatida innovasion pedagogik, kompyuter texnologiyalari va tekshiruv metodlarini qo'llash.

7. Shaxsiy tadqiqot natijalarini ilmiy doklad, og'zaki bildirishnoma ko'rinishlarida ommaviy etkazish.

8. Shaxsiy tadqiqot natijalarini jadval, diogramma ko'rinishlarida ishlab chiqish va tahlil qila olish.

9. Jamiyat rivojlanishi, madaniyat sohalari bilan bog'liq ilmiy tadqiqotlar mohiyatini analitik tahlil qilish va muhokamalarda qatnashish.

Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimini mustaxkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimini oshirish, masalalar echish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

1. darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;

2. tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;

3. maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;

4. talabaning o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan

fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;

5. faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari.

Talaba mustaqil ta'lim jarayonida mazkur fanning muayyan o'ziga xosliklarini hisobga olgan holda quyidagi mavzularni mustaqil o'rganish tavsiya etiladi:

Tavsiya etilayotgan mustaqil ta'limning mavzulari:

1. Jismoniy tarbiya va sport faoliyatida ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil qilish fanining maqsadi va vazifalari;

2. Jismoniy tarbiya va sportning pedagogik hodisalari, ob'ektlar va jarayonlarning namunaviy modellari va ularni tadqiqot qilish metodikalarini o'rganish;

3. Pedagogik tadqiqotlarni bajarishda qo'llaniladigan stendlar, zamonaviy apparaturalar va boshqa jihozlarni o'rganish va bayon qilish.

4. Pedagogik tadqiqotlarni o'tkazish;

5. Amaliy dasturlar paketi va ma'lumotlar bazalarini tuzish;

6. Mutaxassislik ilmiy-metodik mavzusi bo'yicha ilmiy-tadqiqotlarni o'tkazish holatini tahlil qilish;

7. O'rganilayotgan mavzu bo'yicha o'quv maqsadlarini shakllantirish;

8. Mavzu bo'yicha o'qitishni texnologiyalashtirish variantlarini ko'rib chiqish va aniq variantini tanlash;

9. Aniq variant bo'yicha o'qitish texnologiyasini ishlab chiqish;

10. Talabalarni o'qitadigan va ularning bilimni nazorat qiladigan avtomatlashtirilgan dasturlarni ishlab chiqish;

11. O'quv jarayonida hamda talabalarning o'quv ilmiy-tadqiqotlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.

“Yosh tadqiqotchi” to'garak dasturining informatsion-uslubiy ta'minoti

“Yosh tadqiqotchi” to'garagi mashg'ulotlarida ta'limning zamonaviy metodlari, ilmiy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

- ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida

prezentation va elektron-didaktik texnologiyalari;

- amaliy mashg'ulotlarida tarqatma materillar zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan aqliy hujum, guruhli fikrlash, klaster kabi usul va texnikalardan keng foydalaniladi.

“Yosh tadqiqotchi” to’garak faoliyatini tashkil etish tartibi

Universitet ilmiy – texnik kengash qarori bilan tasdiqlangan “Yosh tadqiqotchi” to’garak dasturiga asosan, to’garak faoliyati “Jismoniy madaniyat” fakultetining 1 – 4 va 5 – 6 semestrlarda alohida layoqatli talabalar (12 talabagacha) guruhi shakllantiriladi. Alohida guruhlarda to’garak rahbari tomonidan (kafedra qarori bilan tasdiqlangan) shakllantirilgan guruhlarda kalendar rejaga binoan darsdan keyin belgilangan vaqtda nazariy (haftada ikki juftlik) va amaliy mashg’ulotga rahbarlik qiladi. Kalendar rejaga asosan individual tartibda nazariy va amaliy mashg’ulot yoki maslahatlar o’tkazilishi mumkin. O’quv yilining oxirida to’garak rahbarining faoliyat natijalari bo’yicha hisoboti (talabalar tomonidan amalga oshirilgan ishlar, tadqiqot natijalari bo’yicha taqdimot materiallari, tezislar, maqolalar) kafedra yig’ilishida ko’rib chiqiladi.

Didaktik vositalar

1. Jihozlar va uskunalar, moslamalar: o’quv bazasi, joy maketlari, plakatlar, tarqatma materiallar.

2. Video audio uskunalar: video, audiomagnitofon.

3. Kompyuter va multimediali vositalar: kompyuter, Dell tipidagi proektor, DVD- diskovod, Web- kamera, videoproektor (glazok).

**“YOSH TADQIQOTCHI” TO’GARAGINING
KALENDAR REJASI**

*5112000 – “Jismoniy madaniyat” ta’lim yo’nalishining 1 – 4 va 5 – 8
semestrlari uchun*

DASTUR BAJARILISHINING KALENDAR REJASI

(nazariy mashg’ulotlari)

Fakultet: Jismoniy madaniyat.

To’garak nomi: “Yosh tadqiqotchi”.

Ta’lim yo’nalishi: 5112000 - Jismoniy madaniyat.

Ma’ruza mashg’ulotni olib boradi: p.f.n., R. X. Kadirov.

Bajarilish davri: o’quv yili davomida, har haftaning payshanba kuni soat 15: 30 – 17: 00, yoki individual tartibda.

Mashg’ulot shakli	Mavzu nomi	Mashg’ulot			Yuklama		O’qituvchi imzosi
		Sanasi	Vaqi	Auditoriya	Rejalashtirilgan	Bajarilgan	
2	3	5	6		7	8	9
Ma’ruza	Tadqiqot mavzusini tanlash va ifodalash	13.09.2018	15 ³⁰		2 soat		
Ma’ruza	Tadqiqot mavzusini tanlash va ifodalash	20.09.2018	15 ³⁰		2 soat		
Ma’ruza	Tadqiqotning dolzarbligi, yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilash va asoslash	27.09.2018	15 ³⁰		2 soat		

	Ma'ruza	Tadqiqotning dolzarbligi, yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilash va asoslash	04.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Ma'ruza	Jismoniy tarbiya va sport fanida o'tkaziladigan ilmiy tadqiqotlarning xususiyatlari	11.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Ma'ruza	Jismoniy tarbiya va sport fanida o'tkaziladigan ilmiy tadqiqotlarning xususiyatlari	18.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Ma'ruza	Ilmiy tadqiqotning asosiy bosqichlari	25.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Ma'ruza	Ilmiy tadqiqotning asosiy bosqichlari	01.11.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Ma'ruza	Jismoniy tarbiya va sport fanida so'rov usullari	15.11.2018	15 ³⁰		2 soat		
0	Ma'ruza	Jismoniy tarbiya va sport fanida so'rov usullari	22.11.2018	15 ³⁰		2 soat		
Jami:						20 soat		

DASTUR BAJARILISHINING KALENDAR REJASI

(amaliy mashg'ulotlari)

Fakultet: Jismoniy madaniyat.

To'garak nomi: "Yosh tadqiqotchi".

Ta'lim yo'nalishi: 5112000 - Jismoniy madaniyat.

Amaliy mashg'ulotni olib borish: Magistrant Abduyeva S.

Bajarilish davri: o'quv yili davomida, har haftaning juma kuni soat 15:30 – 17: 00, yoki individual tartibda.

Mashg'ulot shakli	Mavzu nomi	Mashg'ulot			Yuklama		O'qituvchi imzosi
		Sanasi	Vaqt	Auditoriya	Rejalashtirilgan	Bajarilgan	
2	3	5	6		7	8	9
Amaliy	Tadqiqot mavzusiga doir maxsus amaliy analitik ish (annotat siyalash, kontent-tah lili)	14.09.2018	15 ³⁰		2 soat		
Amaliy	Tadqiqot mavzusiga doir maxsus amaliy analitik ish (annotat siyalash, kontent-tah lili)	21.09.2018	15 ³⁰		2 soat		
Amaliy	Tadqiqot mavzusiga doir maxsus amaliy analitik ish (annotat siyalash, kontent-tah lili)	28.09.2018	15 ³⁰		2 soat		
Amaliy	Tadqiqot mavzusiga doir maxsus amaliy analitik ish (annotat siyalash, kontent-tah lili)	5.10.2018	15 ³⁰		2 soat		

		kontent-tah lili)						
	Amaliy	Tadqiqot mavzusiga doir ilmiy faraz va tadqiqot vazifalarini qaror toptirish	12.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Amaliy	Tadqiqot mavzusiga muvofiq tadqiqot metodlarini saralash va tashkil etish	19.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Amaliy	Tadqiqot mavzusiga muvofiq joriy ma'lumotlarni to'plash metodlari	26.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Amaliy	Tadqiqot mavzusiga muvofiq joriy ma'lu motlarni to'plash metodlari	02.11.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Amaliy	Namunaviy model asosida matematik statistik tahlil metodikasi	09.11.2018	15 ³⁰		2 soat		
	Amaliy	Namunaviy model asosida matematik statistik tahlil metodikasi	16.10.2018	15 ³⁰		2 soat		
Jami:						20 soat		

“YOSH TADQIQOTCHI” TO’GARAK RAHBARINING JURNALI

(2 kurs)

№	Talabalarning ismi, sharifi	To’garak (nazariy) mashg’ulotlariga qatnashish, rejaviy topshiriqlar, oy, kun																		
		13.09.18	20.09.18	27.09.18	04.10.18	11.10.18	18.10.18	25.10.18	01.11.18	08.11.18	15.11.18	22.11.18	29.11.18	06.12.18	13.12.18	20.12.18	17.01.19	24.01.19	31.01.19	07.02.19
1	Ahrorov Sh. 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
2	Farhodov K. 7-1 JM- 17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3	Farmonov B. 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
4	G’aybulloyev 7-1 JM-17	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5	Gulmurodov 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
6	Rashidov E. 7-3 JM-17	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
7	Rasulov I. 7-3 JM- 17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
8	Tilloev I. 7-3 JM- 17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
9	Usmonov Z. 7-3 JM-17	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
10	Xotamov O. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
11	Aslonov A. 7-3 JM- 17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+

12	Elquliyeva F. 7-3 JM-17	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
13	Shobahronov J. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
14	Tog'aydullayev v 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
15	Mannonov Sh. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+

“YOSH TADQIQOTCHI” TO’GARAK RAHBARINING JURNALI

(2 kurs)

№	Talabalarning ismi, sharifi	To’garak (amaliy) mashg’ulotlariga qatnashish, rejaviy topshiriqlar, oy, kun																	
		14.09.18	21.09.18	28.09.18	05.10.18	12.10.18	19.10.18	26.10.18	02.11.18	09.11.18	16.11.18	23.11.18	30.11.18	07.12.18	14.12.18	21.12.18	18.01.19	25.01.19	01.02.19
1	Ahrorov Sh. 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
2	Farhodov K. 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3	Farmonov B. 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4	G’aybulloyev 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
5	Gulmurodov 7-1 JM-17	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
6	Rashidov E. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
7	Rasulov I. 7-3 JM-17	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

8	Tillojev I. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
9	Usmonov Z. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
10	Xotamov O. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
11	Aslonov A. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
12	Elquliyeva F. 7-3 JM-17	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
13	Shobahronov J. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
14	Tog'aydullayev 7-3 JM-17	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
15	Mannonov Sh. 7-3 JM-17	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+

3.2. Talabalar ilmiy faoliyatini tashkil etish modelining tadbiriq etilishi bo'yicha tajriba-sinov ish natijalari.

Talabalar ilmiy faoliyatini tashkil etish bo'yicha talabalar bilim darajasini va ilmiy faoliyat olib borishlarida yordam berish uchun so'roqnoma ishlab chiqildi. Bu so'roqnomaning maqsadi talabalar bilimini va kelajakda ilmiy faoliyat bilan shug'ullanishlarini osonlashtirishga qaratilgan bo'lib ,talabalar tomonidan bajarilgan so'rovnomalar natijasi oldin olingan so'rovnoma natijalaridan farq qilishi va ularning ilmiy faoliyat bilan shug'ullanishlari uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

So'roqnoma №1

Ilmiy faoliyatni tashkil etish bo'yicha o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlikni baholash (o'qituvchi talabalar nigohida)

1. Munosabatlarda o'qituvchi talabalar faoliyatining jismoniy madaniyat mashg'ulotlarida ilmiy izlanishga qiziqish motivastiyasini ijobiy boshqarish masalasiga katta e'tibor qaratadi: "Ha", "Yo'q".

2. O'qituvchi tomonidan talabalarning qo'shimcha adabiyotlarni o'rganish, referat, kurs ishi yoki bitiruv malakaviy ishlarda ilmiy izlanishlari bo'yicha munosib malakalarni o'zlashtirishlari uchun o'z yordamini ayamaydi: "Ha", "Yo'q".

3. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatlar xayrixoxlik, ochiqlik va yutuqlari uchun jonkuyarlik xususiyatiga ega: "Ha", "Yo'q".

χ^2 mezon bo'yicha hisoblash jadvali

	Kategoriya №1 "HA"	Kategoriya №2 "YO'Q"	
Saylanma to'plam №1 (Tajriba boshida)	O_7	O_{38}	$O_7 + O_{38} =$ n1
Saylanma to'plam №1 (Tajriba oxiriida)	O_{29}	O_{16}	$O_{29} + O_{16}$ = n2
	$O_7 + O_{29}$	$O_{38} + O_{16}$	n1 + n2 = N

Jadval ma'lumotlariga asosan χ_2 farazni tekshirish uchun quyidagi formula bilan T - statistik mezon qiymati hisoblanadi.

$$T = \frac{N(O_7 \cdot O_{16} - O_{38} \cdot O_{29} - \frac{N}{2})^2}{n_1 \cdot n_2 (O_7 + O_{29}) \cdot (O_{38} + O_{16})} = \frac{96410250}{3936600} = 24,49$$

Formulada: n_1, n_2 tanlamalar hajmi, $N = n_1 + n_2$ - umumiy kuzatuvlar soni.

1. So'roqnomada qatnashgan talabalar soni 15 ta

2. So'roqnomada 3 ta ta'kid savoldan iborat. Demak umumkuzatuvchilar soni

15x45

Vazifa: Keyingi so'roqnomalarda aynan ta'kid savollar soni va talabalar soni ko'paytmasidan kelib chiqib N-hajmi o'zgaradi.

Eslatma: Saylanma 1 (tajriba boshida) va saylanma 2 (tajriba oxirida) qatnashgan talabalar soni bir xil bo'lishi shart emas. Misol: Birinchi marta 15 ta, ikkinchi marta 17 yoki 18 ta.

So'roqnoma №2

Talabalarning jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy faoliyatga qiziqish darajasi

HURMATLI TALABA! Tadqiqotda ishtirok etganingiz uchun minnatdorchilik bildiramiz.

ANKETANI TO'LDIRISH BO'YICHA KO'RSATMA. Bir qator savollarga turli javob variantlari keltirilgan. Dastlab, diqqat bilan o'qing va navbatda o'z fikringizga mos javob varianti (raqam)ni belgilang. Javob variantlari: HA, YO'Q.

1. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy izlanish ko'nikmalarini o'zlashtirish zarur deb hisoblaysiz? (HA, YO'Q).

2. Bo'lajak kasbiy faoliyatingizda ilmiy faoliyat tajribalaringiz bo'yicha olgan bilimlaringiz kerak bo'ladi deb hisoblaysiz? (HA, YO'Q).

3. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy izlanish ko'nikmasi bo'lajak kasbiy ahamiyatga ega yangilikni olish vositasi deb hisoblaysiz? (HA, YO'Q).

4. Siz, jismoniy madaniyat fanini o'rganish va tadqiq etish ko'nikmalari orqali o'zingizning kasbiy sohangiz bo'yicha bilimlaringiz kengayadi? (HA, YO'Q).

5. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida Sizga yuklatilgan barcha turdagi vazifa (ish)larida Siz ma'no ko'rasiz? (HA, YO'Q).

6. O'quv muammolaringizning echimini topish uchun o'qituvchilarning individual maslahatiga ehtiyoj sezasiz? (HA, YO'Q).

7. Kursdan kursga o'tish sari, jismoniy madaniyat mag'ulotlarida mustaqil vazifa (ish) hissasini oshirib borish zarur deb hisoblaysiz? (HA, YO'Q).

8. Jismoniy tarbiya va sport sohasida yaratilgan innovatsiyalar bilan qiziqasizmi? (HA, YO'Q).

9. Jismoniy tayyorgarlik darajangizni oshirish uchun ilmiy asoslangan metodika (texnologiyalar)ni bilishni xoxlar edingizmi ? (HA, YO'Q).

10. Jismoniy tarbiya va sport sohasining aniq bir yo'nalishida chuqur akademik va ilmiy bilimlarni mustaqil o'zlashtirishni xoxlar edingizmi ? (HA, YO'Q).

χ^2 mezon bo'yicha hisoblash jadvali

	Kategoriya №1 “HA”	Kategoriya №2 “YO'Q”	
Saylanma to'plam №1 (Tajriba boshida)	O_{68}	O_{82}	$O_{68} + O_{82}$ = n1
Saylanma to'plam №1 (Tajriba oxiriida)	O_{108}	O_{42}	$O_{108} + O_{42}$ = n2
	$O_{68} + O_{108}$	$O_{82} + O_{42}$	$n_1 + n_2 = N$

Jadval ma'lumotlariga asosan χ_2 farazni tekshirish uchun quyidagi formula bilan T - statistik mezon qiymati hisoblanadi.

$$T = \frac{N(O_{68} \cdot O - O_{82} \cdot O_{108} - \frac{N}{2})^2}{n_1 \cdot n_2 (O_{68} + O_{108}) \cdot (O_{82} + O_{42})} = \frac{5673375000}{491040000} = 11.55$$

Formulada: n_1, n_2 tanlamalar hajmi, $N = n_1 + n_2$ - umumiy kuzatuvlar soni.

So'roqnoma №3

Talabalarda imiy faoliyat bilan shug'ullanish istagining shakllanganlik darajasini aniqlash

HURMATLI TALABA! Tadqiqotda ishtirok etganingiz uchun minnatdorchilik bildiramiz.

ANKETANI TO'LDIRISH BO'YICHA KO'RSATMA. Anketa mazmunidagi savollar bilan tanishishni so'raymiz. Javoblaringizdan kelib chiqib, talabalar o'quv faoliyatini boshqarish va o'quv jarayonini tashkil etilishini takomillashtirishda muhim omil bo'la oladi.

So'roqnomaning tahliliy natijalari umumlashtirilgan holda ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda qo'llaniladi, shuning uchun shaxs ma'lumotlarini kiritish shart emas.

1. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida o'zlashtirgan ilmiy izlanish tajribalarimga qadrli meros sifatida qarayman, HA, YO'Q.

2. Jismoniy madaniyat va sport sohasiga doir o'zlashtirilgan tadqiq etish metodlarning zarurligiga qat'iy ishonaman, HA, YO'Q.

3. Sog'lom turmush tarziga amal qilish zaruratini chuqur tushunaman, HA, YO'Q.

4. Men jismoniy madaniyat talablariga rioya etaman va fan yoki imiy to'garaklariga qatnayman, HA, YO'Q.

5. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi o'quv rejasida "Gismoniy tarbiya va sport sohasida pedagogik o'lcovlar", "Sport metrologiyasi" nomli elektron o'quv-uslubiy qo'llanma tadbiiq etilsa talabalar ilmiy faoliyat samaradorligining oshishiga ishonaman, HA, YO'Q.

6. Jismoniy madaniyat va spot sohasidagi ilmiy yangiliklar bilan doim qiziqib boraman, HA, YO'Q.

7. Oliy ta'limda o'tkaziladigan tanlovlar, ilmiy seminar, anjuman, fan olimpiadalari tadbirlariga doim qatnashishga intilaman, HA, YO'Q.

8. O'zbekiston davlatining ijtimoiy, iqtisodiy rivojlanishida jismoniy tarbiya va sport sohasining maqsadi va vazifalari bilan men yaxshi tanishman, HA, YO'Q.

9. Jismoniy madaniyat bo'yicha mustaqil mashg'ulotlarni tashkil qilish mohiyatini men tushunaman, HA, YO'Q, BILMAYMAN.

10. Men, jismoniy madaniyat va sog'lom turmush tarzi bo'yicha etarli hajmda ilmiy asoslangan bilimlarga egaman, HA, YO'Q.

11. Men, aqliy va jismoniy mehnat gigienasi va tashkil etishni yaxshi bilaman, HA, YO'Q.

12. Men, kun tartibimni qanday tashkil etishni yaxshi bilaman va amal qilaman, HA, YO'Q.

13. Men, shaxs sifatleri va organizmga jismoniy madaniyat ta'sir mexanizmlari bilan yaxshi tanishman, HA, YO'Q.

14. Men, jismoniy tarbiya jarayonida o'z-o'ziimni, organizmning funkstional imkoniyatlarini pedagogik nazorat qila olaman, HA, YO'Q.

15. Men, salomatlikka to'g'ri ovqatlanish ta'sir ahamiyatini bilaman, HA, YO'Q.

16. Men, infekstion kasalliklar profilaktikasi amallarini bilaman, HA, YO'Q.

χ^2 mezon bo'yicha hisoblash jadvali

	Kategoriya №1 “HA”	Kategoriya №2 “YO'Q”	
Saylanma to'plam №1 (Tajriba boshida)	O_{100}	O_{140}	$O_{100} + O_{140}$ = n1
Saylanma to'plam №1 (Tajriba oxiriida)	O_{180}	O_{60}	$O_{180} + O_{60}$ = n2
	$O_{100} +$ O_{180}	$O_{140} + O_{60}$	$n1 + n2 = N$

Jadval ma'lumotlariga asosan χ_2 farazni tekshirish uchun quyidagi formula bilan T - statistik mezon qiymati hisoblanadi.

$$T = \frac{N(O_{100} \cdot O_{60} - O_{140} \cdot O_{180} - \frac{N}{2})^2}{n_1 \cdot n_2 (O_{100} + O_{180}) \cdot (O_{140} + O_{60})} = \frac{1.8139852E11}{3225600000} = 56.24$$

Formulada: n_1, n_2 tanlamalar hajmi, $N = n_1 + n_2$ - umumiy kuzatuvlar soni.

So'roqnoma №4

Talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatni, motivastion parametrlarini baholash

1. Yuqori malakali mutaxasis bo'lishni istayman: "Ha", "Yo'q".
2. Mustahkam va chuqur bilimlarni egallashni xoxlayman: "Ha", "Yo'q".
3. O'zlashtirilgan ma'lumotlar hajmi va sifatidan intellektual qoniqaman: "Ha", "Yo'q".
4. Mazkur pedagogik sohani o'z taqdirim deb hisoblaymay: "Ha", "Yo'q".
5. Diplom olish va kasbiy faoliyatim samarasini ta'minlash uchun bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishni xoxlayman: "Ha", "Yo'q".
6. Yuqori stipendiya olishni xoxlayman: "Ha", "Yo'q".
7. Mashg'ulotlarga doim tayyor bo'lish xoxlayman: "Ha", "Yo'q".
8. Kursdoshlarimga o'rnak bo'lish xoxlayman: "Ha", "Yo'q".
9. Oliy ma'lumotli bo'lish va yuqori maoshli ishni topishni xoxlayman: "Ha", "Yo'q".
10. O'qituvchi-professorlar nazarida yaxshi taasurot qoldirish xoxlayman: "Ha", "Yo'q".
11. Past o'zlashtirish oqibatida oliy ta'limdan chetlashtiriladi moddiy tomondan (shartnoma to'lovlari) murakkablashadi: "Ha", "Yo'q".
12. Kursdoshlarimdan ortda qolishni istamayman: "Ha", "Yo'q".
13. Past o'zlashtirishim sababli o'qituvchilar tomonidan tanbeh eshitishdan qochaman: "Ha", "Yo'q".

χ^2 mezon bo'yicha hisoblash jadvali

	Kategoriya №1 “HA”	Kategoriya №2 “YO’Q”	
№1 Saylanma to'plam (Tajriba boshida)	O_{80}	O_{115}	$O_{80} + O_{115}$ = n1
№1 Saylanma to'plam (Tajriba oxiriida)	O_{120}	O_{75}	$O_{120} + O_{75}$ = n2
	$O_{80} + O_{120}$	$O_{115} + O_{75}$	$n1 + n2 = N$

Jadval ma'lumotlariga asosan χ_2 farazni tekshirish uchun quyidagi formula bilan T - statistik mezon qiymati hisoblanadi.

$$T = \frac{N(O_{80} \cdot O_{75} - O_{115} \cdot O_{120} - \frac{N}{2})^2}{n_1 \cdot n_2 (O_{80} + O_{120}) \cdot (O_{115} + O_{75})} = \frac{2,4928809E10}{1444950000} = 17.25$$

Formulada: n_1, n_2 tanlamalar hajmi, $N = n_1 + n_2$ - umumiy kuzatuvlar soni.

So'roqnoma №5

Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalarning ilmiy faoliyat bilan shug'ullanish motivastiyasi

HURMATLI O'QITUVCHI! Tadqiqotda ishtirok etganingiz uchun minnatdorchilik bildiramiz.

ANKETANI TO'LDIRISH BO'YICHA KO'RSATMA. Tasdiq (ta'kid) shaklida savollarni diqqat bilan o'qib, rozilik yoki norozilik sabablaringiz asosida baholang. Javob variantlari: “Ha”, “Yo'q”.

1. Men uchun, jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida boshlang'ich ilmiy faoliyat tajribasini o'zlashtirishning jozibadorlik (qiziqarlik) sabablari quyidagilardan iborat:

- mustaqil fikrlashim (tafakkur), yangiliklarni tezkor o'zlashtirishim va faoliyatim samaradorligini ta'minlaydi: Ha, Yo'q.
- shaxsiy rivojlanish yo'lini ochadi: Ha, Yo'q.
- o'zligimni tushunishni ta'minlaydi: Ha, Yo'q.
- topshiriqni to'g'ri bajarish natijasida qoniqish hissini keltirib chiqaradi: Ha, Yo'q.
- o'zligimni namoyon qilish va ijodiy faollik ehtiyojlarimni qondiradi: Ha, Yo'q.
- o'zligim qadr-qimmatini hosil qiladi: Ha, Yo'q.
- jamoada, jamiyatda e'tiborli shaxs bo'lishga imkon yaratadi: Ha, Yo'q.
- obro'-izzatni oshiradi: Ha, Yo'q.
- moliyaviy mustaqillikni ta'minlaydi: Ha, Yo'q.
- ijtimoiy-psixologik munosabat imkoniyatlarini kengaytiradi: HA, YO'Q.
- atrofdagilar (jamiyat) nazariga tushishni ta'minlaydi: HA, YO'Q

χ^2 mezon bo'yicha hisoblash jadvali

	Kategoriya №1 “HA”	Kategoriya №2 “YO'Q”	
Saylanma to'plam №1	O_{77}	O_{88}	$O_{77}+O_{88} =$ n1
Saylanma to'plam №1	O_{108}	O_{57}	$O_{108} + O_{57}$ = n2
	$O_{77}+O_{108}$	$O_{88} +$ O_{57}	n1 + n2 = N

--	--	--	--

Jadval ma'lumotlariga asosan N_0 farazni tekshirish uchun quyidagi formula bilan T- statistik mezon qiymati hisoblanadi:

$$T = \frac{N(O_{77} \cdot O_{57} - O_{88} \cdot O_{108} - \frac{N}{2})^2}{n_1 \cdot n_2 (O_{77} + O_{108}) \cdot (O_{88} + O_{57})} = \frac{9199872000}{730310625} = 12,60$$

Formulada: n_1, n_2 tanlamalar hajmi, $N = n_1 + n_2$ - umumiy kuzatuvlar soni.

JISMONIY MADANIYAT TA'LIM YO'NALISHIDA TALABALAR ILMIY FAOLIYATI XUSUSIYATLARINING TADQIQIY NATIJALARI

So'roqnomashakli	Ilmiy faoliyatni tashkil etish bo'yicha o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlikni baholash (o'qituvchi talabalar nigohida)	Talabalarning jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida ilmiy faoliyatga qiziqish darajasi	Talabalarda ilmiy faoliyat bilan shug'ullanish istagining shakllanganlik darajasini aniqlash	Talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatni, motivatsion parametrlarini baholash	Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishida talabalarlarning ilmiy faoliyat bilan shug'ullanish motivatsiyasi
Tanlanmasoni	χ^2 kritik ko'rsatkich = 24,49	χ^2 kritik ko'rsatkich = 11,55	χ^2 kritik ko'rsatkich = 56,24	χ^2 kritik ko'rsatkich = 17,25	χ^2 kritik ko'rsatkich = 12,60
	Tajriba oxirida				

Uchinchi bob bo'yicha xulosa

1. Oliy ta'lim tizimi jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish texnologiyasi quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi: diagnostik, tashkiliy-rejaviy, faoliyatli, nazorat-korrektstiyalovchi.

2. Talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini tashkil etishning vosita, shakl, boshqaruv metodlari va usullarini, ularning shaxs xususiyatlarini hisobga olgan holda qo'llash samarasida faoliyat jarayonida talaba shaxsi, o'ziga xosligi, o'zini-o'zi baholay olishi, har birining nafaqat mustaqil bilimlarni o'zlashtirishi, balki yangilikka intilishi va yarata olish sub'ektiv tajribasini tashkil etishga imkon beradi.

3. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi tizimida talabalar ilmiy faoliyatining boshqaruv modeli texnologiyasining tadbiiq etilishi, samaradorligini aniqlash, ta'lim yo'nanalishining bo'lajak mutaxassislarining bilim, ko'nikma, malaka va kompetenstiya darajalari, ularning ilmiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish hamda tayyorlashda imkon yaratadi.

4. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi tizimida talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarishning uyushtirilgan (qurilgan) model samaradorligining mezonlari asoslandi.

5. Tajriba sinov ishlari jarayonida olingan ma'lumotlar tahliliga ko'ra, tajribada qatnashgan talabalarning oxirgi dignostik ko'rsatkichlari bo'yicha natijalarning salmoqli yuqoriligi ko'rsatdi. Yosh tadqiqotchi to'garak faoliyatiga jalb etilgan talabalarning o'sish naijalarining (x^2 - mezon) kelib chiqib, tadqiqot farazi mohiyatidagi taxminlar tasdiqlanganligini bildiradi.

6. Yosh tadqiqotchi to'garak faoliyatiga jalb etilgan talabalarning ilmiy faoliyat komponentlarining shakllanganlik darajalarini dastlabki va oxirgi variantlarda qiyoslash uchun X^2 (darajali) mezoni qo'llanildi. Tajribagacha: motivastion-maqsadga yo'naltirilgan komponent $x^2 - 3,5$, mazmunli-operation komponent $x^2 - 0,8$, baholash-refleksiv komponent $x^2 - 0,3$ darajalarida shakllangan (x^2 kritik. = 6,0 $\rho = 0,05$ ahamiyat darajasida bo'lganda). Demak, x^2 kritik ko'rsatkich tadqiqot guruhida yuqoriligini e'tiborga olib, guruhlar

(tadqiqot va nazorat) o'rtasida statistik ahamiyatli farq mavjudligini bildirish mumkin.

7. O'z navbatida, χ^2 kritik ko'rsatkich tajribada qatnashgan talabalarning diagnostika komponentlari bo'yicha dinamik o'sishini e'tiborga olib (tajribadan oldingi va keying) o'rtasida statistik ahamiyatli farq mavjud.

8. Qo'lga kiritilgan statistik raqamlar ahamiyatida, yosh tadqiqotchi to'garak faoliyatiga jalb etilgan talabalar ilmiy faoliyati komponentlari bo'yicha shakllanganlik darajasi pedagogik tajriba yakunida oshganligi ko'rsatilgan.

9. Yosh tadqiqotchi to'garak faoliyatiga jalb etilgan talabalari guruhida sodir bo'lgan pozitiv o'zgarishlar, jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi fani mashg'ulotlarida talabalar o'quv-ilmiy faolyatini boshqarish modeli va ishlab chiqilgan texnologiyasi ko'rinishidagi tavsiya etilayotgan majmuaviy pedagogik shartlar hisobidan talabalar ilmiy faolyatini boshqarishning maqsadga muvofiqligi va o'tkazilgan tadqiqot ishlari samaradorligini tasdiqlaydi.

Xulosa

1. Pedagogika fanlari nazariyasi va amaliyotining tahliliga ko'ra, oliy ta'lim jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi tizimida talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish muammosi, dolzarblik va ayni zamonaviylik xususiyatlariga ega.

2. O'tkazilgan tadqiqot natijalarining ijobiyligini e'tiborga olib, bu faoliyatning didaktik usullari va tashkiliy shartlar tizimi vositasida talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish jarayonining maqsadga yo'naltirilganligi, ketma-ketlikda shakllanishi va rivojlanish mohiyatiga ega ekanligi to'g'risida xulosa qilinadi.

3. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi amaliyotida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish muammosining ahvolini tahlil qilish bilan, talabalarni har tomonlama rivojlantiruvchi muqobil sharoitlarni ta'minlashga qaratilgan aynan shunday pedagogik shart-sharoitlarni hosil qilishning muayyan konstruktiv tuzilmasi ko'rinishiga ega yechim hisoblanadi. Avvalam bor, o'z tasdig'ini topgan taxminga ko'ra, talaba shaxsiga asosiy diqqat-e'tiborli bo'lish orqali, o'zining o'quv faoliyatida sub'ekt o'rnida to'liq ko'rsata olishi bilan faol shaxs pozitsiyasini egallashga undovchi maxsus ta'lim va tarbiya muhiti shakllantirildi. Tajriba-sinov ishlari jarayonida ilmiy faoliyatga jalb etilgan talabalarda qayd etilgan pozitiv o'zgarishlarga quyidagi pedagogik shart-sharoitlar imkon yaratdi: individual-differensial va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarning joriy etilishi; oliy ta'lim jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi mashg'ulotlarida talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish modelini o'quv jarayoniga tadbiiq etilishi.

4. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi tizimida talabalar o'quv faoliyatini boshqarish modelining yaratilgan ishlanmasi o'zining tuzilmasiga ko'ra o'zaro bog'liq faoliyat komponentlari ko'rinishiga ega bo'lib, mazmunida maqsad, vazifalar, mazmuni, vositalar, ta'lim metodlari, boshqaruv ob'ekti va sub'ekti, funktsiyalari hamda boshqaruv sub'ektlari faoliyatini, professor-o'qituvchilar va talabalar pedagogik hamkorligini va natijani aniqlovchi omillar o'z aksini topgan.

5. Talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarishda izchillik, muvofiqlashtirish, o'zaro muloqot, boshqaruv va o'zini-o'zi boshqarish birligi printsiplari muhim rol

o'ynaydi. Talabalar ilmiy faoliyatini boshqarish funktsiyalari (vazifalari)ga analiz (tahlil), rejalashtirish, tashkil etish, qaror qabul qilish, nazorat, tartiblashtirish va tuzatish kiritib borish muhim ahamiyatga ega.

6. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi tizimida talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish modelining tadbqiq etish texnologiyasi diagnostik, tashkiliy-rejaviy, faoliyatli, nazoratdi-tuzatishli bosqichlardan iborat.

7. Pedagogik tajriba tekshiruvi jarayonida talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish modeli va texnologiyasining tadbqiq etilishi natijasida, jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi mashg'ulotlarida talabalar o'quv faoliyatining samaradorligini oshirish, ularning shaxs sifatida shakllanishi, har tomonlama rivojlanishiga olib keldi.

8. Yosh tadqiqotchi to'garak faoliyatiga jalb etilgan talabalar guruhida (tajribadan keyingi) qayd etilgan yuqori pozitiv o'zgarishlar sababiga ko'ra, oliy ta'lim jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish imkoniyatlari va maqsadga muvofiqligi, yaratilgan model va ishlab chiqilgan texnologiya pedagogik shartlar majmuasini hisobga olinishi o'tkazilgan tadqiqot ishlarining samaradorligini belgilaydi.

9. O'tkazilgan tadqiqot tajribasidan ma'lum bo'ldiki, talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish ishi o'ta murakkab va ko'p qirraliligi sababli, ko'rsatkichlarning doimiy tahlil qilib borish, rejalashtirilgan maqsad va qayd etilgan natijalarni qiyoslab borish bilan ahamiyatlidir.

10. Shunday qilib, tadqiqot maqsadiga erishildi, belgilangan vazifalar o'z yechimini topdi va ilmiy faraz statistik ishonchli darajada o'z tasdig'ini topganligini qayd etish mumkin.

11. Shu o'rinda ta'kidlash joiz-kim, o'tkazilgan tadqiqotda oliy ta'lim jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi tizimida talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini boshqarish muammolari bilan bog'liq keng qamrovli savollarning etishmasligi, keyingi tadqiqot istiqboli– talabalar o'quv-ilmiy faoliyatini optimal boshqarishning yangicha yo'nalish va shakl ko'rinishlarini, xususan dasturiy ta'minot resurslarini aniqlash, elektron qo'llanma va darsliklarni yaratish bilan davom ettiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi". Toshkent 2017 yil 17-fevral PF-4947-son

2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (1997 yil 29-avgustda qabul qilingan). Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T.: O'zbekiston. 1997.

3. Jismoniy tarbiya va sport to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida. Toshkent. YPK-394 son. Xalq so'zi gazetasi 2015-yil 5-sentyabr.

4. I.A.Karimov. "O'zbekiston XXI asrga intilmoqda". T.: O'zbekiston. 1999.

5. I.A.Karimov "O'zbekiston kelajagi buyuk davlat". T.: O'zbekiston. 1992.

6. I.A.Karimov. "Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T: Sharq, 1997.

7. Sh.M.Mirziyoev. "Qonun ustuvorligi va inson tafakurini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi" mavzusidagi O'zbekiston Respublikasi

Konstitusiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. Xalq so'zi. 2016 yil 8 dekabr. 243-son.

II. Ilmiy – badiiy adabiyotlar:

8. Б.А. Ашмарин , Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании; Пособие для студентов, аспирантов и преподавателей институтов физической культуры - Москва "Физкультура и спорт" 1978, 222 стр.

9. Б.А. Ашмарин , Завьялов Л. К. Педагогический контроль за физической подготовленностью школьников // Физическая культура в школе №9. 1980. 31

10. Б.А.Ашмарин , Теория и методика физического воспитания. Москва "Просвещения" 1990, 284 стр.

11. А.Абдуллаев , Хонкелдиев Ш.Х. Жисмоний тарбия назарияси ва усулиёти; Жисмоний маданият факултети талабалари учун дарслик - Тошкент. Ўз. ДЖТИ. Нашриёт-матбаа бўлими, 2005. 516 б.

12. А.М.Ачилов , Акрамов Ж.А., Гончарова О.В; Болаларнинг жисмоний сифатларини тарбиялаш. Ўқув кўлланма –Тошкент. Лидер пресс нашриёти, 2009. 200 б.

13.А.Акбаров, Умаров Ж. М. “Спорт метрологияси фанидан амалий машғулотлар”. - Тошкент. Ўз. ДЖТИ. Информатика ва инфор­мацион технологиялар кафедраси, 2007. 129 б.

14.Е.А.Бондаревский,Хонкелдиев Ш.Х.,”Физическая подготовленность учащихся молодежи” - Т.,”Медицина”,1986.129с.

15.Г.П. Богданов “Дозирование физических нагрузок при развитии двигательных качеств у школьников” / Сбор.науч.труд. «Вопросы физического воспитания школьников»- М.,1985.68 с.

16.Н. А. Бернштейн. “Очерки физиологии двигательной активности”. — М.: Наука, 1966. — 350 с.

17. Н.А. Бернштейн ” О ловкости и ее развитии”. -М.: Медицина, 1991. 88 с.

18. Л.В. Волков “Теория и методика детского и юношеского спорта”.- Киев, Олимпийская литература, 2002. 294 с.

19. Г.Ф. Вафаев “Возрастные особенности планирования физической подготовки учащихся общеобразовательной школы в условиях жаркого климата”.- Бухара: 1984. 39с.

20. Г.Ф. Вафоев “Методическая направленность средств физической подготовки и их контроля на занятиях с учащимся подросткового возраста в условиях жаркого климата. Диссертация на сискание уч. степени канд.пед.наук”. - Бухара, 1987.

21. З.Г Гаппаров, Иштаев Ж.М., ““СПОРК”-спортчининг портловчан кучини янгича ўлчаш ускунаси” // Фан –спортга №4 - 2011. 376.

22. Ф.А.Керимов “ Спорт кураш назарияси ва усулиёти; Жисмоний

тарбия факултетлари магистрантлари учун дарслик” -Тошкент: 2005-928 б.

23. Ф.А.Керимов “Спортда прогнозлаштириш ва моделлаштириш; Жисмоний тарбия факултетлари магистрантлари учун дарслик” -Тошкент: 2005-275 б.

24. Ф.А.Керимов “Спорт соҳасида илмий тадқиқотлар; Жисмоний тарбия факултетлари магистрантлари учун дарслик” -Тошкент: 2004-334 б.

25. В.И.Лях “Взаимоотношения координационных способностей и двигательных навыков: Теоретический аспект” // Теория и практика физической культуры, 1991.-№3, 31-36 с.

26. Ф.З.Меерсон, Пшенникова М.Г. “Адаптация к стрессовым ситуациям и физическим нагрузкам”. - Москва. Медицина, 1988.- 67-73 с.

27. Л.П.Матвеев “Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов”.- Киев,1999. 223 с.

28. Л.П.Матвеев “Теория и методика физической культуры”.// Учебник для вузов.-М.: 2004,177 с.

29. В.В.Ма’муров “Bolalar rivojlanishida jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi”. O’quv qo’llanma - Toshkent. “TURON ZAMIN ZIYO” nashriyoti, 2014. 226 б.

30. Педагогик технология: муаммо ва истиқболлар (замоновий педагогик технологиянинг илмий-назарий асослари). Муаллифлар гуруҳи. / Т.:ОЎМКХТРМ, 2008. 300 бет.

31. В.Н. Платонов “Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения” / В.Н.Платонов.- К.: Олимп. Литература, 2004, 808 с.

32. М.М.Полевщиков “Спортивная метрология. Лекция 3: Измерения в физической культуре и спорте”. / Марийский государственный университет. – Ёшкар-Ола: МарГУ, 2008. - 34с.

33. В. Н.Селуянов с соавт. “Биомеханизмы как основа развития биомеханики движений человека (спорта) “// Теория и практика физической культуры. -1995. № 7. стр. 6 -10.

- 34.** В. Н.Селуянов “Технология оздоровительной физической культуры”. - М.: СпортАкадемПресс, 2001. — 172 с.
- 35.** В. Н.Селуянов “Эмпирический и теоретический пути развития теории спортивной подготовки” // Теория и практика физической культуры. - 1998. № 3. С. 46 - 50.
- 36.** В. Н.Селуянов, Рыбаков В. А., Табаков С. Е. “Реакция сердечно-сосудистой и дыхательной систем спортсменов на выполнение ступенчатого теста руками и ногами” // Материалы II Международной конференции по физиологии мышц и мышечной деятельности. ООО Фирма «Слово», М.: РАН., 2003.
- 37.** В. Н.Селуянов, Яковлев Б. А. “Биомеханические основы совершенствования эффективности техники педалирования”. // Учебное пособие. М.: ГЦОЛИФК, 1985. 55 с.
- 38.** Н. Г.Севинчев, Ганиев Б. “Абу Наср Форобий – қомусий олим // Магистрантларнинг илмий мақолалар тўплами”. БухДУ.2016. 168 - бет.
- 39.** М. Тожиев “ Баҳо мезони модели”. Халқ таълими. – 1996.-№4.-101–105б.
- 40.** А. А.Толаметов “Спорт метрологияси” / Академик лицей ва касб – хунар коллежлари учун дарслик. –Т.: “Yangiasravlodi”. 2010. 105б.
- 41.** Ж.К.Холодов, Кузнецов В.С. “Теория и методика физического воспитания и спорта”.// Москва.: 2-е издание. «Академия» -2003. 472 с.
- 42.** Л.М. Куликов, С.Г. Сериков “Системный подход к проектированию стратегии развития вуза физической культуры. Вестник ЮУрГУ. Серия «Образование. Педагогические науки» 2 013, том 5, № 1.27-33с
- 43.** В.Г. Афанасьев “Общество, системность, познание и управление” / В.Г. Афанасьев. М.: Политиздат, 1981. 432 с.
- 44.** С.Г.Сериков “О первоочередных мерах по реализации стратегии развития физической культуры и спорта в условиях профильного вуза” / С.Г. Сериков // Вестник ЮУрГУ. Серия «Образование. Педагогические науки». 2009. – Вып.6. – № 38 (171). – С. 33–37.

45. С.Г.Сериков “Управление образованием: Системная интерпретация” / Г.Н. Сериков. Челябинск: Изд-во ЧГПУ «Факел»,1998. 664 с.

46. R.X.Kadirov. “Jismoniy tarbiya va sport faoliyatini ilmiy tadqiq qilish”. O’quv qo’llanma . T.: Durdon. 2018

47. M.M.Sultonova .”Variatsion statistika”. T.: O’qituvchi.1977.185-188 с

48. А.Н. Аверьянов “Системное познание мира: Методологические проблемы” / А.Н. Аверьянов. □ М.: Политиздат, 1985. □ 263 с.

49. В.С. Тюхтина “Диалектика познания сложных систем” /под ред. □ М.: Мысль, 1988. □316 с.

50. Т.В.Третьякова, Игнатъев В.П., Барахсанова Е.А., Варламова Л.Ф. “Качество образования как гарантия эффективности вуза // Современные проблемы науки и образования”. – 2017. – № 2.; URL:<http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26227> (дата обращения: 29.03.2019).

51. А. Xudoynazarov. “Tizimli tahlil asoslari”. Darslik. Toshkent. 2016

52. V.A. Anisimova “Jismoniy madaniyat fakulteti talabalarining o'z-o'zini o'qishga tayyorligi”: tezis / V.A. Anisimova: UralSAPC. - Chelyabinsk, 2003. - 178 P. (rus tilida)

53. L.M Kulikova “ Jismoniy madaniyat fakulteti talabalarining kasbiy tayyorgarligi”: monografiya / L.M Kulikova. - Chelyabinsk: UralSUPK, 2012. - 269 P. (rus tilida)

54. L.M Kulikova “Maxsus bolalar sport maktabida "Jismoniy tarbiya" mutaxassisligi bo'yicha bakalavr yo'nalishi bo'yicha kasb-hunar ta'limi” / K. Kulikova. - Chelyabinsk: Ural akademiyasi, 2011. - 48 P. (rus tilida)

55. K.M Mahkamdjanov “Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi” darslik T.: Iqtisod-Moliya, nashriyoti 2008 y.

56. R.S. Salomov “Sport mashgulotlarining nazariy asoslari” o’quv qo’llanma T.: O’zDJTI nashriyoti 2005 y.

57.

Internet saytlari:

57. www.ziyonet.uz
58. www.darakchi.uz
59. www.scopus.com
60. www.web-of-science.ru
61. www.dissercat.com
62. www.teoriya.ru
63. www.cyberleninka.ru
64. www.naukarus.com
65. www.Aim.uz
66. <http://lib:sported.ru>